

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav východoevropských studií

Diplomová práce

Bc. Tereza Kopcová

**Morfologická defektivnost jako problém při výuce ruštiny jako mateřštiny a cizího
jazyka**

Morphological defectiveness as a problem of teaching Russian as mother tongue and foreign
language

Praha 2016

Vedoucí práce: doc. Dr. phil. Markus Giger

..

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, dne 27. července 2016

[vlastnoruční podpis]

.....

Jméno a příjmení

Klíčová slova (česky)

Morfologie, ruština, defektivnost, výuka

Klíčová slova (anglicky):

Morphology, Russian, defectiveness, teaching

Poděkování

Chtěla bych poděkovat vedoucímu své diplomové práce doc. Dr. phil. Markusovi Gigerovi za jeho podnětné připomínky při tvorbě předkládané práce.

Abstrakt

Práce *Morfologická defektivnost jako problém při výuce ruštiny jako mateřštiny a cizího jazyka* se zabývá případy explicitně kodifikované defektivnosti v morfologickém systému spisovné ruštiny.

V kapitole věnované slovesům je popsána problematika defektivního paradigmatu v 1. osobě singuláru u určité skupiny sloves. Také jsou zde uvedeny ukázky příkladů těchto defektivních tvarů z internetových fór a zmínky o této problematice jak z normativních gramatik, tak z výukových materiálů určeným rodilým mluvčím, a také studentům ruštiny jako cizího jazyka.

Kapitola věnovaná podstatným jménům se zabývá neúplným paradigmatem podstatných jmen v genitivu plurálu. Na tuto problematiku je pohlíženo z historického hlediska a opět jsou zde uvedeny příklady z internetových fór, kodifikovaných mluvnic a také jednotlivých učebnic.

Kapitola věnovaná přídavným jménům slovesným zkoumá tvoření činných participií budoucího času, která jsou kodifikována jako nenormativní. Příklady z literatur minulých století i současnosti, které je možné nalézt na internetových fórech, nám však ukazují, že se jedná o problematiku v dnešní době velice aktuální.

Výsledky dotazníkového šetření jsou shrnuty do samostatné kapitoly, přičemž pozornost je zaměřena na tři hlavní témata, kterým byla v práci věnována detailní pozornost. Průzkumu se zúčastnilo 40 respondentů, ze kterých bylo 20 rodilých mluvčích a 20 respondentů, pro které je ruština cizím jazykem.

Abstract

The Diploma Thesis “*Morphological defectiveness as a problem in teaching Russian as a mother tongue and a foreign language*” occupies with the cases of explicitly codified defectiveness in morphological system of standard Russian.

The chapter on verbs describes the issue of defectiveness paradigm in the 1st person singular in a certain group of verbs. It also includes the illustrations of such defectiveness forms from the internet forums and references about the problem both from prescriptively grammars and studying materials intended for native speakers and students of Russian as a foreign language.

The chapter on nouns occupies with broken paradigm of nouns in genitive plural. This problem is taken from the historical perspective and again it contains the examples from the internet forums, codified grammar books and individual books.

The chapter on participles examines the formation of active participles of the future tense which are codified as no normative but also illustrations from the literature of the past centuries and present, which can be found on the internet forums, show us that the problem is quite topical.

The outcomes of the questionnaire investigation are summarised in an individual chapter, in the process the attention is focused on three main topics which were concentrated on in details in the thesis. Forty respondents participated in the survey, twenty of them were native speakers and twenty took Russian as a foreign language.

OBSAH

1 ÚVOD	9
2 POJMY	11
3 SLOVESA	13
3.1 KLASIFIKACE SLOVES	14
3.2 DEFektivní TVARY SLOVES	16
3.2.1 Defektivní paradigma v 1. os. sg.....	19
3.2.1.1 Alternace д ~дж	23
3.2.2 Defektivní slovesa z pohledu psycholingvistiky.....	24
3.3 ZMÍNKY O DEFektivních SLOVESECH V 1. OS. SG	27
3.3.1 Internetová fóra	27
3.3.1.1 Ukázky z internetových fór:.....	27
3.3.2 Tištěné zdroje	30
3.3.2.1 Ruské zdroje	30
3.3.2.1.1 Gramatiky	30
3.3.2.1.2 Ostatní zdroje	31
3.3.2.2 České zdroje:	35
3.3.2.2.1 Gramatiky.....	35
3.3.2.2.2 Ostatní zdroje	35
4 PODSTATNÁ JMÉNA	37
4.1 SKLOŇOVÁNÍ SUBSTANTIV	37
4.2 SUBSTANTIVA NETVOŘÍCÍ FORMU GENITIVU PLURÁLU	38
4.3 HISTORICKÝ POHLED	39
4.4 ZMÍNKY O DEFektivních FORMÁCH SUBSTANTIV V GENITIVU PLURÁLU	42
4.4.1 Internetová fóra	42
4.4.1.1 Ukázky z internetových fór:	42
4.4.2 Tištěné zdroje	45
4.4.2.1 Ruské zdroje	45
4.4.2.1.1 Gramatiky.....	45
4.4.2.1.2 Ostatní zdroje	46

4.4.2.2	České zdroje:	47
4.4.2.2.1	. Gramatiky.....	47
4.4.2.2.2	Ostatní zdroje	48
5	PARTICIPIA	49
5.1	NORMATIVNÍ TVOŘENÍ PARTICIPÍ	49
5.1.1	Participia přítomná činná	49
5.1.2	Participia přítomná trpná.....	50
5.1.3	Participia minulá činná.....	50
5.1.4	Participia minulá trpná	50
5.2	TVOŘENÍ ČINNÝCH PŘÍČESTÍ BUDOUCÍHO ČASU	51
5.3	SOUČANOST	54
5.3.1	Tvoření a funkce participií budoucího času v současném ruském jazyce	55
5.3.1.1	Závislost tvoření příčestí budoucího času a slovesné třídy	56
5.3.1.2	Závislost na zvratnosti/nezvratnosti slovesa	60
5.5	PŘÍKLADY ČINNÝCH PARTICIPÍ BUDOUCÍHO ČASU Z DNEŠNÍHO INTERNETU:	60
5.5.1	Сумеющий	60
5.5.2	Сделающий:	61
5.5.3	Увидящий:	62
5.5.4	Заинтересующий:	62
6	DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ.....	64
6.1	CELKOVÉ VÝSLEDKY	68
6.2	VÝSLEDKY RODILÝCH MLUVČÍ:	79
6.3	VÝSLEDKY RUŠTINA JAKO CIZÍ JAZYK:	86
6.4	VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ	94
7	ZÁVĚR.....	98
8	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:	100
8.1	KNIŽNÍ ZDROJE:	100
8.2	INTERNETOVÉ ZDROJE:	103

1 Úvod

Za téma diplomové práce jsem si zvolila morfologickou defektivnost jako problém při výuce ruštiny jako mateřštiny a cizího jazyka. K danému tématu jsem během studia nenašla žádnou komplexnější práci zabývající se touto problematikou, proto jsem se rozhodla téma zpracovat tak, aby mohlo být přínosem zejména pro studenty, kteří nejsou rodilými mluvčími a chtějí hlouběji proniknout do studia ruského jazyka.

Do práce jsem zahrнула tři typy defektivnosti, které se v ruském jazyce vyskytují. K jednotlivým problematikám jsem se snažila uvést vždy teoretický základ, který jsem doplnila o zmínky a citace, jak z normativních gramatik, tak také z dostupných výukových materiálů. Ke každému typu defektivnosti jsem uvedla příklady z internetových fór. Vyústěním této diplomové práce je dotazníkové šetření, které mi poskytlo podrobný pohled na jednotlivé problematiky ze strany rodilých mluvčích i studentů ruštiny.

Do první kapitoly jsem zařadila seznam pojmů, u kterých bylo potřeba upřesnit rámec jejich pojetí.

Druhá kapitola se věnuje gramatice sloves, tj. slovnímu druhu, o němž je nejvíce známo, že vykazuje známky defektivnosti. Defektivita sloves se projevuje v tom, že určitá skupina sloves typu *победить, убедить, очутиться* netvoří 1. osobu singuláru. Tento netypický jev pomáhá částečně objasnit psycholingvistika, jejíž výsledky považuji za nutné v práci představit. V další části tohoto tématu je pozornost zaměřena na konkrétní případy defektivnosti, které jsem získala excerpce jak z internetových fór, tak z tištěných zdrojů. U tištěných zdrojů jsem se zaměřila na normativní gramatiky, výukové materiály vydané v Rusku a určené tak rodilým mluvčím i výukové materiály dostupné v České Republice určené studentům ruštiny.

Dalším tématem, na které jsem se ve své práci zaměřila, je problematika neúplného paradigmatu podstaných jmen. Pozornost je zde převážně soustředěna na problematiku tvoření genitivu plurálu, jehož tvoření vyvolává potíže i u rodilých mluvčích. Blíže se zabývám problematikou tvoření genitivu plurálu a podstatnými jmény, která tento tvar z určitých důvodů vůbec netvoří. Dále se zaměřuji na historický vývoj a důvody, proč k těmto mezerám v paradigmatu současné ruštiny dochází. Poslední částí této podkapitoly jsou zmínky o defektivních tvarech genitivu plurálu na internetových fórech.

U tištěných zdrojů nalezneme zmínky o netvoření genitivu plurálu jednotlivých substantiv, jak v normativních mluvnicích, tak také v učebnicích a výukových materiálech, určeným rodilým mluvčím i studentům ruského jazyka.

V následující kapitole se zabývám tvořením činných participií budoucího času. V současné době se můžeme v internetových diskuzích setkat s velmi aktivní tendencí tvořit tato participia od sloves dokonavého vidu (*прочитающий, закурящий*) ve významu budoucnosti. Participia tohoto typu jsou zde zastoupena v hojně míře, avšak akademické gramatiky 60. a 70. let jejich tvoření vnímaly jako ojedinělé, zvláštní a nenormativní. V této kapitole dále rozebírám závislosti tvoření a také funkci těchto participií v současném ruském jazyce. V poslední části uvádím příklady nejužívanějších participií (*сумеющий, делающий, увидящий, заинтересующий*), která můžeme běžně v internetové komunikaci nalézt.

Vzhledem k tomu, že jsem při psaní této práce nanerazila na publikace, které by se speciálně defektivnosti věnovaly, rozhodla jsem se provést vlastní internetové dotazníkové šetření, jehož cílem bylo získat odpovědi rodilých mluvčích i studentů ruštiny jako cizího jazyka a zjistit, nakolik se v této problematice orientují, zda li vůbec o defektivních tvarech vědí a případně, jak se s nimi vypořádávají.

2 Pojmy

- 1) „**Kodifikace** - uzákonění jazykové normy v explicitní podobě v příručkách, zvláště slovnících, kodifikace je ortoepická, lexikální, gramatická a ortografická.“¹
- 2) „**Morfologie** – část gramatiky studující jeho morfémy co do povahy a chování, zvl. v oblasti flexe a tvoření slov, popř. i komparace, srov. morfematika, tvarosloví“²
- 3) „**Morfologie** – Je-li gramatická rovina slova vědeckým oborem, který bychom mohli nazvat morfologií, je třeba si připomenout, že jejím úkolem je odhalovat strukturu a systém morfologických protikladů realizovaných slovy a morfémy ve smyslu syntagmatické nebo paradigmatické osy (například protiklad pádů v latině; protiklad singulár:plurál; jména jednotlivá:jména hromadná; rod mužský:ženský atd. ve francouzštině).“³
- 4) „**Morfologická alternace/střídání** (u sloves) – Alternace fonému (1) s fonémem, který je s ní v korelativním vztahu, nebo (2) s fonémem, který s ním v korelativním vztahu není, nebo (3) se skupinou fonémů či (4) se zvukovou nulou – a to uvnitř téhož morfému s ohledem na morfologickou strukturu slova.“⁴
- 5) „**Morfém** - Morfologická jednotka dále nedělitelná na menší morfologické jednotky, tj. část slova, která vystupuje v celé řadě slov ve stejné formální funkci a která je nedělitelná na menší části mající tuto vlastnosti,... komplex fonémů, který se vyskytuje v několika slovech a který je v nich spjat s tímž materiálem nebo formálním významem“⁵
- 6) „**Paradigma** – je súhrn všetkých gramatických tvarov daného slova. Napr. pre ruské alebo slovenské substantívum tvorí paradigma šesť pádových tvarov v singulári a šesť v pluráli, spolu dvanásť tvarov. Gramatické tvary sú realizáciou istých gramatických kategórií, ktorými sú slovesné druhy jako také konštituované. Preto je počet a druh tvarov pre každú jednotlivú časť reči stály. Napr. substantívna paradigma v ruštině má dvanásť tvarov, adjektívna paradigma dvadsaťštyri tvarov (maskulínium, feminínium, neutrum, plurál), slovenská adjektívna paradigma dvadsaťšesť tvarov (pretože v N. a Ak. pl. je rozdiel medzi mužskými osobami a ostatnými adjektívami: pekní, pekných ~ pekné, pekné).

---

¹ Lotko, E.: *Slovník lingvistických termínů pro filology*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2005, str. 54

² Tamtéž str. 68

³ Vachek, J.: *Lingvistický slovník Pražské školy*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2005, str. 112

⁴ Tamtéž str. 110

⁵ Tamtéž str. 109 - 110

Jednotlivá slová z každej časti reči sice môžu mať niektoré obmedzenia pri tvorení tvarov (slovesá ako победить, убедить netvoría z formálnich dôvodov 1. os. sg. prez. ind., slovesá ako печь, мять, ждать, писать netvoría prech. prít., substantíva pomenúvajúce abstraktá netvoría zo sémantických dôvodov plurál), ale prevažná väčšina slov má plnú paradigmu, ktorá je typická pre danú čiast reči.“⁶

- 7) **Neuplné (defektivní) paradigma** – „Сама по себе неполнота парадигмы, т. е. невозможность образования ряда форм или отдельных форм слова, еще не может служить определяющим признаком при классификации слов на лексико-грамматические разряды: такая неполнота может объясняться не только особенностями лексических значений слов, но и их морфологической структурой или фонемным составом. У отдельных слов неполнота парадигм связана с практической неупотребительностью отдельных форм (например, формы род. п. мн. ч. у слова мечта, формы 1 л. ед. ч. буд. вр. у слова победить).“⁷

---

⁶ Ďurovič, L: *Paradigmatika spisovnej ruštiny*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1970, str. 6

⁷ Шведова, Н. Ю.: *Русская грамматика*. Том I, Москва: Издательство наука, 1980, с. 660

3 Slovesa

„Sloveso je slovní druh, který vyjadřuje děj v širokém slova smyslu, tj. činnost, stav nebo vlastnost, anebo změnu stavu vlastnosti. Vytváří soustavu tvarů (nazýváme ji časováním), která sloveso svým bohatstvím a pevnou skloubeností výrazně charakterizuje v porovnání s ostatními slovními druhy. Bohatství tvarů a rozmanitosti mluvnických významů odpovídají rozmanitosti větných úkonů slovesa; některé mluvnické významy (nebo významy do mluvnice patřící) jsou vlastní všem slovesným tvarům (kategorie nekonzugační). Právě kategorie konjugační (mluvnické významy osoby, čísla, času, způsobu a slovesného rodu) jsou pro sloveso nejprůzračnější; vyjadřují je tvary, které jsou ve větě přísudkem (tvary určité). Určité tvary (*личные* n. *спрягаемые формы*) tvoří jádro časování. K tvarům určitým se druží tvary neurčité (*неспрягаемые формы*), které mluvnicky ztvárňují dějový obsah tak, aby vyhovoval i jiným větným úkonům, než je přísudek, tj. dějový obsah přerazují.“⁸

Mezi slovesné gramatické kategorie patří: vid, slovesný rod, způsob, čas, osoba, číslo. Slovesný rod se vyjadřuje tvarově jednoznačně jen v soustavě přičestí (přičestí aktivní x pasivní). Na základě gramatické kategorie způsobu se tvoří tvary indikativu, imperativu a kondicionálu. V oznamovacím způsobu se na základě kategorie času tvoří tvary přítomného, minulého a budoucího. Na základě kategorie osoby se v rámci kondicionálu a všech časů indikativu tvoří šest tvarů osob a to 1., 2. a 3. osoba singuláru a 1., 2. a 3. osoba plurálu. Každý slovesný tvar, jakožto flektivní tvar obecně, se dělí na část nesoucí lexikální význam (kmen) a na část, nesoucí gramatický význam (koncovka, resp. tvarotvorný sufix). Na rozdíl od všech ostatních ohebných slovních druhů je však pro paradigma sloves charakteristické, že kmen téměř zásadně není totožný ve všech tvarech.

Kmen infinitivní (kmen, který je společný u slovesa tvarům v infinitivu, přítomného kondicionálu, participiu minulého aktiva, přechodníku minulého a v části případů také participia minulého pasiva), je fonemicky stálý. Naopak přítomný kmen připouští velmi časté alternace. Tyto kmenové alternace jsou pro některé flektivní typy součástí jejich paradigmatické charakteristiky.

U sloves 1. časování se tvoří tvary přítomného komplexu od dvou podob kmene. Jestliže kmen končí na měkkou párovou souhlásku, tvoří se tvary částečně od podoby zakončené tvrdou a částečně od podoby zakončené na měkký foném.

---

⁸ Havránek, B., Barnetová, V.: *Příruční mluvnické ruštiny pro Čechy I.: Hláskosloví a tvarosloví*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1961, str. 147

Pokud kmen končí na K nebo G, dochází ke kmenové alternaci (K/Č, G/Ž ve tvarech 2. a 3. os. sg. a 1., 2. os. pl. přítomného a v participiu přítomného pasiva.). U sloves 2. časování jejichž kmen je zakončen na labiálu nebo dentálu, dochází ke kmenové alternaci v 1. os. sg.⁹

3.1 Klasifikace sloves

A) Klasifikace podle poměru přítomného a infinitivního kmene můžeme rozdělit slovesa do následujících tříd:¹⁰

1) Produktivní třídy

- I. třída – slovesa 1. časování s infinitivním kmenem na – A, přítomným kmenem na – AJ; vzor *делатъ*
- II. třída - slovesa 1. časování s infinitivním kmenem na – E, přítomným kmenem na – EJ; vzor *краснетъ*
- III. třída - slovesa 1. časování s infinitivním kmenem na – OVA, přítomným kmenem na – UJ; vzor *рисоватъ*
- IV. třída - slovesa 1. časování s infinitivním kmenem na – NU, přítomným kmenem na – N; vzor *крикнуть*
- V. třída – slovesa 2. časování s infinitivním kmenem na – I, přítomným kmenem na měkkou párovou nebo na – Ž, -Š, -Č, -J; vzor *ходить*

2) Neproductivní třídy

- VI. třída – slovesa 1. časování s infinitivním kmenem na – A, přítomným kmenem na souhlásku, vzor *нисатъ*
- VII. třída – slovesa 2. časování s infinitivním kmenem na – A, přítomným kmenem na – Ž, -Š, -Č, -J nebo a měkkou párovou souhlásku, vzor *держатъ*
- VIII. třída – slovesa 2. časování s infinitivním kmenem na – E, přítomným kmenem na měkkou párovou souhlásku, vzor *видетъ*

---

⁹ Ďurovič, L: *Paradigmatika spisovnej ruštiny*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladatelství, 1970, str. 199 - 200

¹⁰ Tamtéž str. 214 - 215

- IX. třída – slovesa 1. časování s infinitivním kmenem na – NU, préteritálním kmenem na tvrdou párovou nebo zadní souhlásku, přítentním kmenem na – N: vzor *мерзнуть*
- X. třída – slovesa 1. časování s infinitivem – *чь, сть, сти, зть, зти*, přítentním kmenem na –K, - G, resp. Na – S, -Z, -D, -T, -B, -N , préteritálním kmenem odlišným od přítentního kmene pouze při přítentním kmeni na –D, -T, resp. V izolovaných slovech, vzor: *печь, нести, вести*.

3) Neproduktivní skupiny

- Vzor *давать*
- Vzor *принять*
- Vzor *жать*
- Vzor *тереть*
- Vzor *колоть*
- Vzor *бить*
- Vzor *крыть*
- Vzor *жить*
- Vzor *дуть*

B) Na základě klasifikace podle koncovek v přítentu můžeme slovesa dělit následovně:¹¹

1. časování – má ve 3. os. pl. préz. koncovku – *ут (-ют)*, v 2., 3. os.sg., 1. a 2. os. pl. préz. v koncovce písmeno – *е* – (*-ешь, -ет, -ем, -ете*).
2. časování – má v 3. os. pl. préz. koncovku – *ат (-ят)*, v 2., 3. os.sg., 1. a 2. os. pl. préz. v koncovce písmeno – *и* – (*-ишь, -ит, -им, -ите*).

Tvary přítentu se tvoří graficky dvěma sadami koncovek:

1. časování: – *у (-ю), -ешь, -ет, -ем, -ете, ут (-ют)*
2. časování: – *у (-ю), -ишь, -ит, -им, -ите, -ат (-ят)*

¹¹ Ďurovič, L: *Paradigmatika spisovnej ruštiny*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1970, str. 216

3.2 Defektivní tvary sloves

Jedním z charakteristických rysů ruského slovesa je jeho rozvětvená gramatická struktura. V ruském jazyce můžeme také najít slovesa, která ve svém paradigmatu nemají všechny slovesné formy a to buď z důvodu jejich neexistence či jejich neužívání v běžné řeči. Jinými slovy můžeme tedy říci, že proti úplnému slovesnému paradigmatu, stojí paradigma neúplné, tak zvané defektivní, jehož součástí je absence jedné či více forem daného slovesa.

Kategorie gramatické osoby vyjadřuje vztah mezi obsahem prohlášení a účastníky aktu řeči. Tvar:¹²

- 1) 1. osoby jednotného čísla označuje, že podmět děje je osoba mluvící
- 2) 2. osoby jednotného čísla označuje, že podmět je osoba oslovená
- 3) 3. osoby jednotného čísla vztahuje děj k podmětu (osobě nebo věci), který se projevu neúčastní, o němž se mluví
- 4) 1. osoby množného čísla však zpravidla neodkazuje k podmětu skutečně množnému, nýbrž označuje, že podmětem děje je osoba mluvící spolu s ostatními, nebo osoba mluvící spolu s osobou jinou.
- 5) 2. osoby množného čísla vztahuje děj buď k jedné oslovené osobě, nebo k více osloveným osobám, které jsou součástí množného podmětu
- 6) 3. osoby množného čísla je jednotnou nebo množnou podle toho, vztahuje-li se k podmětu jednotnému nebo množnému.

---

¹² Havránek, B., Barnetová, V.: *Příruční mluvnice ruštiny pro Čechy I.: Hláskosloví a tvarosloví*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1961, str. 176

Систем osobních forem a způsobu vyjádření dané kategorie je rozdílný:¹³

- 1) v přítomném a budoucím čase oznamovacího způsobu
- 2) v minulém čase oznamovacího a podmiňovacího způsobu
- 3) v rozkazovacím způsobu

Některá slovesa se v závislosti na lexikálním významu používají pouze ve formě 3. os. sg. a pl. a několik sloves se naopak nepoužívá na základě lexikálního významu v 1. os. sg.

Jednotný názor na to, jaká slovesa mají defektivní paradigma, neexistuje. Je zajímavé, že v některých gramatikách o defektivních slovesech nenalezneme ani zmínku, avšak většina badatelů a lingvistů se zmiňuje alespoň o jednom typu slovesné defektivnosti. Nejčastěji se hovoří o neexistenci 1. os. sg. v prostém budoucím čase. Ve vysokoškolských učebnicích se většinou uvádí několik hojně používaných sloves, které ve spisovném jazyce netvoří formu 1. os. sg.. N. S. Valgina¹⁴ uvádí, že forma 1. os. sg. přítomného a prostého budoucího času se nepoužívá u sloves *басить, убедить, победить, сбондить, пылесосить* a dalších. Avšak příčiny vzniku těchto gramatických mezer jsou zmiňovány velice zřídka.

Podrobnější příčiny, proč některá slovesa netvoří 1. os. sg. se uvádí v akademických gramatikách. Autoři *Грамматики русского языка*¹⁵ zastávají názor, že takovéto defektivní paradigma je typické pro slovesa druhé neproduktivní třídy se shlukem souhlásek v konci kořene: *бдеть, галдеть, смердеть*. Defektivita může být způsobena zejména jejich lexikálním významem, nebo také složitou alternací těchto souhlásek. Obecně je zastáván názor, že takováto defektivita je společná pro celé skupiny sloves se specifickým lexikálním významem.

Nejčastěji nalezneme vydělení několika skupin sloves, u kterých se nepoužívá, resp. netvoří forma 1. či 2. os. sg. a pl.

---

¹³ Чабаненко, Т. С.: *Разновидности неполных парадигм личных форм русского глагола*. Таврический национальный университет им. В. И. Вернадского, Симферополь, 2012

¹⁴ Валгина, Н. С.: *Активные процессы в современном русском языке*. Москва: Логос, 2003, с. 174

¹⁵ Виноградов, В. В.: *Грамматика русского языка*. Том 1, Фонетика и Морфология, Москва: Академия наук СССР, 1960, с. 559

Podle *Грамматики русского языка*¹⁶ k nim patří:

1. Slovesa označující fyzický stav orgánů nebo částí těla: *болеть, зудеть, ныть*
2. Některá zvratná slovesa: *доиться, зиждиться, крыться*
3. Trpná slovesa na -ся: *суп варится поваром, книги выдаются библиотекарем*
4. Slovesa *побаливать, зиждиться, пыхать, зыбаться, быть*

Důvody pro netvoření tvarů 1. a 2. os. sg. a pl. v těchto skupinách jsou velice rozmanité.

V *Русской грамматике*¹⁷ (podrobněji v kapitole 3.3.2.1.1) se defektivní paradigma u 1. a 2. os.sg a pl. charakterizuje u sloves:

1. Slovesa, jejichž lexikální význam se nekryje s myšlenkou 1. a 2. osoby jakožto původcemi děje: *зеленеть, телиться, течь*
2. Slovesa, jejichž tvary jsou nelibozvučné či těžko vyslovitelné, především se jedná o slova II. časování, X. třídy s kořenem na т, д, с, з: *желтеть, галдеть, победить, убедиться, шелестеть, колесить*
3. Sloveso *болеть* (od *ощущении боли*) pro které je možné užití 1. a 2. os. sg. a pl. pouze v neformální řeči.

Této klasifikaci téměř plně odpovídá klasifikace A. V. Bondarka¹⁸, který kromě výše uvedených příkladů, rozšiřuje výčet sloves s neúplným paradigmatickým o skupinu neosobních sloves.

---

¹⁶ Виноградов, В. В.: *Грамматика русского языка*. Том 1, Фонетика и Морфология, Москва: Академия наук СССР, 1960, с. 575

¹⁷ Шведова, Н. Ю.: *Русская грамматика*. Том I, Москва: Издательство наука, 1980, с. 637

¹⁸ Бондарко, А. В.: *Русский глагол*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977, с. 190

První typ defektivního paradigmatu je podrobněji popsán v gramatice *Грамматике современного русского литературного языка*¹⁹ a také v *Русской грамматике*²⁰.

Podle názoru autorů těchto gramatik se defektivní formy v 1. a 2. os. sg. týkají nejčastěji sloves s lexikálním významem, který není slučitelný s představou jediného činitele: *олпиться, сползтись, сбжаться, разбежаться (о многих), скопиться, перепадать, замерзнуть, набезать (о многих), попадать, померзнуть*.

3.2.1 Defektivní paradigma v 1. os. sg.

Tomuto gramatickému jevu se věnoval Matthew Baerman v práci s názvem *Historical observations on defectiveness: the first singular non-past*.

V této práci²¹ uvádí, že mezi defektivní slovesa patří slovesa druhé konjugace, jako například sloveso *убедить*, jehož paradigma bude v prostém budoucím čase následující:

	SG.	PL.
1	Ø	<i>убедем</i>
2	<i>убедишь</i>	<i>убедите</i>
3	<i>убедит</i>	<i>убедят</i>

Zde se Baerman také zabývá vysvětlením tohoto jevu a dochází k závěru, že jednotné sémantické vysvětlení daného jevu neexistuje. Nicméně tyto mezery v paradigmatu nejsou zcela náhodné, protože se jedná o slovesa druhé konjugace, jejichž kořen končí souhláskou, která by podle pravidel měla podléhat kmenové alternaci.

¹⁹ *Грамматика современного русского литературного языка*. Москва: Наука, 1970, с. 767

²⁰ Шведова, Н. Ю.: *Русская грамматика*. Том I, Москва: Издательство наука, 1980, с. 637

²¹ Baerman, M.: *Historical observation on defectiveness, the first singular non-past*. *Russian Linguistics* 32, 1:81-97, 2008, str. 82

V práci Baermana nalezneme seznam defektivních sloves II. konjugace²², které čerpal od Zaliznjaka²³, jenž uvádí následující slovesa:

PŘEDPOKLÁDANÁ KMENOVÁ ALTERNACE	SLOVESO S DEFETIVNÍM PARADIGMATEM
т ~ч (ш)	<i>очутиться</i>
	<i>претить</i>
д ~ж	<i>бдеть</i>
	<i>- бедить (-ся) (по-,у-,у-...-ся)</i>
	<i>дудеть (по-, про-)</i>
	<i>ерундить (на-)</i>
	<i>галдеть (за-, по-)</i>
	<i>лихородить</i>
	<i>обезлощадить</i>
	<i>сбондить</i>
	<i>сбердить</i>
	<i>шкодить (на-)</i>
зд ~зж (жжъ)	<i>угораздить</i>
с ~ш	<i>чудесить (на-)</i>
	<i>қудесить (на-)</i>
	<i>-лесить (об-, обез-)</i>
	<i>лисить</i>
	<i>ляпсить</i>
	<i>обрусить</i>
	<i>парусить</i>
	<i>пылесосить (про-)</i>

²² Baerman, M.: *Historical observation on defectiveness, the first singular non- past*. Russian Linguistics 32, 1:81-97, 2008, str. 82.

²³ Зализняк, А. А.: *Грамматический словарь русского языка: Словоизменение*. Москва: Русский язык, 1977

	<i>рысить (за-, про-)</i>
з ~ ж	<i>бузить (на-)</i>
	<i>дерзить (на-)</i>
	<i>лямзить</i>
	<i>мерзить</i>
	<i>обуржуазить (-ся)</i>
	<i>угобзить</i>
ст ~ щ	<i>шелеитеть (за-, по-, про-)</i>
	<i>мерстить (пере-)</i>
м ~ м (л')	<i>тмить (-ся) (за-)</i>

Vzhledem k tomu, že většina defektivních sloves spadá do časování s kmenovou alternací, je lákavé hledat vysvětlení defektivnosti právě v této potenciální alternaci. Ale není ani zdaleka jasné, jaká je pravá příčina jejího vzniku.

Baerman ve své práci²⁴ píše o třech možnostech vzniku takovéto defektivnosti:

1. Aplikace pravidelné kmenové alternace by zapříčinila fonologicky nepřijatelnou formu
2. Očekávaná forma je přijatelná ryze z fonologického hlediska, ale porušuje některé jiné podmínky.
3. Mluvčí se není schopen rozhodnout mezi konkurujícími vzory alternací.

Pokud mluvíme o defektivním paradigmatu určitých sloves, díváme se na to z pohledu současné normativní gramatiky. V minulosti však tato slovesa mezi defektivní nepatřila a příklady časování v 1. os. sg. můžeme najít také u klasiků ruské literatury²⁵:

1. *Ну, да я знаю, что я не убеж-у вас...* (Tolstoj, *Dopisy*, 1894)
2. *Вряд ли я вас убежд-у в моем взгляде* (Dostojevský, *Deník spisovatelův*, 1877)

²⁴ Baerman, M.: *Historical observation on defectiveness, the first singular non- past*. *Russian Linguistics* 32, 1:81-97, 2008, str. 84

²⁵ Tamtéž str. 84 - 85

Tyto příklady naznačují, že původní motiv pro defektivní paradigma je možno nalézt v paradigmatickém vztahu, který byl nabyt v minulosti. Problémy, které vznikly na základě předchozích morfologických podmínek, byly nakonec lexikalizovány, čímž došlo u určitých sloves v současném slovesném paradigmatu k této defektivitě.

Evidenci existující 1. os. sg u dnes již „defektivních sloves“ je možné získat skrze synchronní důkazy a historické prameny. Ze synchronního hlediska je relevantní podívat se na pramenící souhláskovou alternaci v rámci paradigmatu slovesa, protože ta nám ukáže vztah k 1. os. sg. u sloves II. konjugaci, kde běžně dochází v přičestí minulém trpném (PMT) ke stejné kmenové alternaci jako u 1. os. sg.

Kmenová alternace nedefektivních sloves

INF	1.SG	PMT
<i>Бросить</i>	<i>брошу</i>	<i>брошенный</i>
<i>Поразить</i>	<i>поражу</i>	<i>пораженный</i>
<i>истратить</i>	<i>истрачу</i>	<i>истраченный</i>
<i>запретить</i>	<i>запрещу</i>	<i>запрещенный</i>
<i>разбудить</i>	<i>разбужу</i>	<i>разбуженный</i>
<i>Пустить</i>	<i>пущу</i>	<i>пущенный</i>

Kmenová alternace defektivní slovesa²⁶

INF	1.SG	PMT
<i>- бедить</i>	<i>∅</i>	<i>бежденный</i>
<i>Сбондить</i>	<i>∅</i>	<i>сбонденный</i>
<i>Облесить</i>	<i>∅</i>	<i>облесенный</i>
<i>Ляпснуть</i>	<i>∅</i>	<i>ляпсенный</i>
<i>пылесосить</i>	<i>∅</i>	<i>пылесосенный</i>
<i>обуржуазить</i>	<i>∅</i>	<i>обуржуазенный</i>
<i>Лямзнуть</i>	<i>∅</i>	<i>лямзенный</i>

²⁶ Baerman, M.: *Historical observation on defectiveness, the first singular non- past*. Russian Linguistics 32, 2008, str. 86

3.2.1.1 Alternace д ~дж

Pro církevní slovanštinu typický reflex -dž byl přijat do formy 1. os. sg. u sloves se zakončením kmene na -d, a byl určen zejména pro používání ve vyšším stylu, zejména církevních textech.

Nejúplnější soupis sloves, která v 1. os. sg užívají reflex жд najdeme v ruské gramatice A. A. Barsova²⁷, z konce 18. století: *бедить, будить, видеть, водить, вредить, градить, кадить, нудить, радить, садить, сладить, судить, трудить, ходить, цедить, чредить, чудить, щадить*.

M. Baerman ve své práci²⁸ zmiňuje, že tento seznam není zcela kompletní, jelikož ho Barsov zakončil otevřeně „třemi tečkami“, avšak pokud do tohoto seznamu přidáme navíc sloveso *упредить*, seznam bude zahrnovat téměř všechna slovesa, o kterých se ve starých gramatikách píše jako o slovesech s možnou alternací жд v 1. os. sg.

Z tohoto seznamu pouze dvě slovesa (*бедить, чудить*) jsou vnímána z dnešního pohledu jako defektivní, což znamená, že neexistuje jednoduchá korelace mezi předchozí přípustností v 1. os. sg reflexu жд a nynější defektivností.

Baerman ve své práci uvádí²⁹, že v stylistické příručce *Правильность и чистота русской речи* Černyševa z roku 1915 najdeme zase jiný seznam pro možnou alternaci д ~дж, a to pouze u sloves s prefixem, jakými jsou např. slovesa: *-бедить, -градить (пре-, возна-), насадить, насладить, -нудить (вы-, при-), упредить (пред-), учредить*.

Reflex жд se během 18. – 19. století přestal hojně používat a ve 20. století vymizel již téměř úplně. Příkladem nám může být sloveso *бедить (но-,у-, переу-, разу- ...- ся)*, u kterého Baerman na základě dat z Ruského národního korpusu našel pro tento reflex pouze čtyři výsledky v 18. – 19. století a ve století 20. - pouze dva. Podobná situace byla i u ostatních sloves s tímto reflexem.

---

²⁷ Барсов, А. А.: *Российская грамматика*. Издательство московского университета, 1981, с. 555

²⁸ Baerman, M.: *Historical observation on defectiveness, the first singular non- past*. *Russian Linguistics* 32, 2008, str. 88

²⁹ Тамtéž str. 89

3.2.2 Defektivní slovesa z pohledu psycholingvistiky

Na problematiku defektivního paradigmatu sloves v 1. os. sg. se zaměřila i Jelena Nikolajevna Bekasova ve své práci s názvem *Экспериментальные исследования функционирования языкового знака в сознании современного социума*.³⁰ Bekasova na tuto problematiku pohlíží z psycholingvistického hlediska. Ve své práci píše, že u formy 1. os. sg. přítomného (prostého budoucího času) se projevuje syntagmatické a paradigmatické vyrovnávání z důvodu nutnosti užití kmenové alternace ve většině těchto sloves a také z důvodu jejich významného rozšíření v hovorové řeči, kde je oslabena literární norma. V tomto případě jsou pozorovány buďto zákazy užití forem v 1. os. sg. anebo vznikají při časování gramatické varianty s nejednoznačným kodifikačním statutem. Je zřejmé, že chybí vzory pro užívání celé řady sloves ve formě 1. os. sg., a také jednoznačné pokyny a příčiny neužívání daných forem u určitých sloves. Rozdíly v soupise sloves a kritérií pro chybějící formu 1. os. sg. jsou podmíněny protiklady v ustanovené kodifikované normě.

Za první, důkazy o tom, že usloves typu: *желить, мутить, приютить, нудить* (hovorové), *чадить* se neužívají formy 1. os. sg. nám nepotvrzují současné normativních slovníky, ve kterých jsou zařazovány formy *желчу, мучу, приучу, нужу, чажу*.

Za druhé, množství hovorových sloves typu: *звоздить, дудить, гнусить, бузить, чудесить, елозить*, lidových *шкодить, сбрендить, лямзить* a dokonce dialektního *ерундить* tvoří téměř ¼ uvedených sloves s neúplným paradigmatem v seznamu v RG³¹ z roku 1980. To nám však dává pochybnosti o uvedeném seznamu z důvodu toho, že v lidovém jazyce neexistují jakékoliv zákazy pro užívání sloves ve formě 1. os. sg.

Za třetí, existuje případ textové varianty, který je možno nalézt v normativních gramatikách. Například sloveso *ощутить* je v gramatice z roku 1980 na straně 661 uvedeno v seznamu sloves, které netvoří 1. os. sg. a na straně 677 je uvedeno v soupisu sloves, u kterých v 1. os. sg. dochází k alternaci /m'-u'/ a je zde uvedena forma *ощуцу*.

---

³⁰ Бекасова, Е. Н.: *Экспериментальные исследования функционирования языкового знака в сознании современного социума*. Уральский филологический вестник, Серия: Психоллингвистика в образовании, №4/2013

³¹ Шведова, Н. Ю.: *Русская грамматика*. Том I, Москва: Издательство наука, 1980, с. 661

Potenciální formy sloves v 1. os. sg. mohou být použity pro zvýraznění neoficiálního nenuceného kontaktu reálných lidí. Jako příklad Bekasova uvádí větu z interview s baletkou Dianou Višněvovou z 1. listopadu 2004, která v tomto interview řekla: „Я не звезда. Я не хожу и не звезжусь.“³² Spontánní užití nevyvrací uzákoněné zákazy, ale poukazuje na rozptyl v realizaci variant ve formě 1. os. sg. způsobené střetem uzuální normy, která připouští existenci daných forem bez alternace a kodifikovaná alternace, která vede k variantnosti forem typu *пылесосою/пылесосу, бую/бузжу, шкочю/шкочу, очутюсь/очучусь*. V důsledku nevzniká pouze problém s výběrem formy, v principu kodifikovaných norem, ale také iluze nepřipustnosti použití těchto forem v 1. os. sg.

V roce 1990 proběhl výzkum týkající se zvláštností vzniku tvarů 1. os. sg. a kritérií při výběru potenciálních gramatických variant s přihlédnutím ne pouze k jazykové praxi mluvčích spisovné ruštiny (studenty pedagogických a vysokých škol), ale také ke specifikům mezijazykové a hodnotové úvahy jedince.

Analýza údajů psycholingvistického experimentu dovolila určit upřednostňování výběru syntagmaticky a paradigmaticky podmíněných potenciálních variant. Z výzkumu vyplývá, že většina respondentů považují za možné tvoření forem 1. os. sg. od sloves s kodifikovaně defektivním paradigmatickým (žáci – 86% a studenti 72% případů).³³ Přitom neexistence 1. os. sg. byla zafixována u sloves pasivního lexikonu nebo terminologického charakteru typu *умилосердить, заступть, обезуглеродуить*.

Podle získaných údajů při výběru potenciální varianty podobných sloves, se více než forma zakončení kořene na *-жду* jeví forma bez alternace, zastoupená v ruských dialektech.³⁴ Na základě možnosti, která byla dána studentům Orenburské pedagogické univerzity vyplývá, že by většina studentů kodifikovala formy *побежду, охлажду*.

V souvislosti s tímto stojí za zmínku, že u formy na *-жду* (*убежду, убежусь, учрежду*) se respondenti s vysokoškolským vzděláním, kteří vědí o nenormativnosti daných forem, v 73% přiklání k jejich užívání v neoficiální komunikaci a upřednostňují je před formami typu: *буду учреждать, одержу победу*.³⁵

---

³² Bekasova, E. H.: *Экспериментальные исследования функционирования языкового знака в сознании современного соцума*. Уральский филологический вестник, Серия: Психоллингвистика в образовании, №4/2013

³³ Tamtéž str. 53

³⁴ Tamtéž str. 54

³⁵ Tamtéž str. 55

Formu 1. os. sg. zřídka používaných či nově vytvořených sloves, respondenti obvykle fixují s východoslovanskou alternací či se ztrátou kmenové alternace. Pro formy *жужу/дю*, *помажу/дю*, *чажу/дю* odpovídalo 69 % a 23 %, 71 % k 18 % se klonilo k formám *колошмачу/тю*, *баламучу/тю* atp.

K vnitřním faktorům historického rozvoje jazykového systému, se připojují vnější faktory, zejména osobní zkušenost v užití potenciálních tvarů, neznalost nebo ignorace předepsaných kodifikačních norem či chuť opravit paradigma při alternaci hlásek.

3.3 Zmínky o defektivních slovesech v 1. os. sg.

3.3.1 Internetová fóra

Tvoření 1. osoby singuláru od sloves typu *победить, учредить, очутиться* je častým dotazem v internetových fórech.

Jako příklad uvádím sloveso *победить*.

Při zadání dotazu: „*1 лицо единственное число победить*“ do vyhledávače google.com a yandex.ru bylo ve vyhledávači google nalezeno 758 000³⁶ výsledků a ve vyhledávači yandex - neuveritelných 46 milionů³⁷ výsledků. Z těchto vysokých čísel je jasné, že tvoření 1. os. sg. od sloves tohoto typu vzbuzuje významnou pozornost u velkého počtu lidí.

3.3.1.1 Ukázky z internetových fór:

I. Как пишется слово "победить" в первом лице единственного числа

Ответы³⁸

- A) В будущем времени? Никак. Можно сказать: "Я одержу победу".
- B) Побеждаю. победил.
- C) если в будущем времени то одержу победу
- D) В настоящем и будущем времени такой формы НЕТ!
Есть только в прошедшем времени: победИЛ.
- E) Существует небольшая группа глаголов, которые не могут образовывать некоторые личные формы. Например, глаголы победить, убедить, очутиться, чудить, ощутить и др. не образуют формы 1-го лица единственного числа настоящего или будущего времени. В случае необходимости употребления данных глаголов в форме 1-го лица используются описательные обороты типа сумею победить, хочу убедить, могу очутиться, пытаюсь ощутить и т. п.

---

³⁶ Výsledky ke dni 2.4.2016

³⁷ Výsledky ke dni 2.4.2016

³⁸ <https://otvet.mail.ru/question/30542932>, 2.4.2016

II. Как звучит глагол "победить" в будущем времени в первом лице?

Ответы³⁹

- А) Глаголы "победить, убедить, очутиться, ощутить, чудить" и некоторые другие, принадлежащие к так называемым недостаточным глаголам (т. е. глаголам, ограниченным в образовании или употреблении личных форм), не образуют формы 1-го лица единственного числа настоящего-будущего времени. Если необходимо употребить эти глаголы в указанной форме, используется описательная конструкция, например: сумею победить, хочу (стремлюсь) убедить, могу очутиться, попытаюсь ощутить, не буду чудить.
- В) одержу победу
- С) По логике:
зарядить-заряжу
нарядить-наряжу
наследить-наслежу
победить-побежу
- Д) буду побеждать
- Е) буду побеждать - ед. число, победим - мн. число
Цитатка : "Чуду-Юду я и так победЮ"

---

³⁹ <https://otvet.mail.ru/question/34616239>, 2.4.2016

III: Какая форма глагола победить в 1 лице ед. числе

Ответы⁴⁰

- A) Глаголы победить, убедить, очутиться, ощутить, чудить, дудеть, пылесосить и некоторые другие, принадлежащие к так называемым недостаточным глаголам (т. е. глаголам, ограниченным в образовании или употреблении личных форм), не образуют формы 1-го лица единственного числа настоящего-будущего времени. Если необходимо употребить эти глаголы в указанной форме, используется описательная конструкция, например: сумею победить, хочу убедить и т. д.
- B) Побеждаю
- C) такие глаголы не употребляются в 1лице ед. числа, а только в связке "смогу победить"))
- D) Помните, в песне у В. Высоцкого :
- "... дайте лучше портвейна бадью
А принцессу мне и даром не надо
чуду-юду я и так победу..."
- E) Прошедшее время - Я победил (а)
Настоящее время - Я побеждаю
Будущее время (образуется в сложной форме) - Буду побеждать. Можно ещё сказать ОДЕРЖУ ПОБЕДУ. В буд. времени при глаголе "победить" лучше использовать синонимы - выиграю, одолею и т. п.

Jak z výše uvedených příkladů a odpovědí vyplývá, účastníci internetových fór si v některých případech nejsou tvořením 1. os. sg. jisti a v jejich odpovědích tak můžeme nalézt množství protichůdných odpovědí.

Jedna skupina respondentů se kloní k morfoložicky myslitelnému tvaru *победу*. Významná skupina respondentů navrhuje v tomto případě užití nedokonavého vidu – *побеждаю* Někteří účastníci diskuzí se přiklánějí také k užití synonym typu *выиграть* či *одолеть*. Poslední skupina respondentů uvádí opisné formy typu *одержу победу*, *буду побеждать* atp.

---

⁴⁰ <https://otvet.mail.ru/question/15784830>, 2.4.2016

3.3.2 Tištěné zdroje

3.3.2.1 Ruské zdroje

3.3.2.1.1 Gramatiky

1) Русская грамматика 1980

„Личные формы могут быть образованы от любого глагола. Однако в языке здесь действует ряд ограничений. Образованию и употреблению тех или других форм могут препятствовать, во-первых лексическое значение, несовместимое со значением 1 и 2 л. ед. или мн. ч.; во-вторых, традиционное представление о неблагозвучии формы, в-третьих, омонимическое совпадение словоформ разных глаголов.

Лексическое значение глагола может не совмещаться с представлением о 1 или 2 лице как о производителе действия. Таковы, например, прямые значения глаголов телиться, нестись (о птицах), зеленеть, осыпаться, течь, таять, кипеть, сквозить, гаснуть, мерцать, ржаветь. Такая несовместимость не препятствует, однако, образованию, и употреблению личных форм в тех случаях, когда тот же глагол имеет переносное (метафорическое) значение. (Я молюсь, я умираю, Гасну пламенной душой.Пушк.) или употребляется в шутовском, ироническом, контексте (- Что это у вас яйца наполовину битые? – Почему я знаю! – весело отозвалась продавщица. – Я ведь сама не несусь!газ.)...

... Неупотребительные формы 1 и 2 л. ед. ч. у глаголов, лексические значения которых несовместимы с представлением о единичном деятеле: толпиться, сползтись, сбежаться, разбежаться (о многих), скопиться, перепадать, перемерзнуть, набежать (о многих), попадать, померзнуть.

Ограничение, объясняющееся неблагозвучием или неудобством произношения, касается преимущественно глаголов II спр. кл. X, 1,2 с основой на |т|, |д|, |с|, |з|: желтеть, галдеть, гвоздить, победить, убедить(ся), шелестеть, колесить, грезить; от таких глаголов практически не образуются формы 1 л.ед.ч.; избегается также употребление форм 1 л. ед. ч. от гл. затмить, стонать.

Употребление форм 1 и 2 л. ед. ч. и мн. ч. гл. болеть (об ощущении боли) возможно только в ненормированной речи.“

„У многих глаголов кл. X, 1 основа наст. вр. которых оканчивается на шумные переднеязычные, в силу обязательного для этой формы чередования «переднеязычная – шипящая», образование форм 1 л. ед. ч. затруднено. Так избегаются в употреблении форм 1 л. ед. ч. гл. желтить, застить (прост.), мутить, обессмертить, очутиться, ощутить, принюхать(ся), бороздить, взводить (разг.), дудить (разг.), ерундить (разг.), нудить (разг.), победить, сбрендить (прост.), соседить, убедить(ся), умилосердить (ся), чадить, чудить (разг.), дубасить, голосить, колесить, кудесить, пылесосить (пылесосу и пылесосу, обе формы в употреблении редки), рысить, чудесить (разг.), бузить, (разг.), грезить, дерзить, елозить (разг.), (с)лямзить (прост.). Избегаются в употреблении также формы 1 л. ед. ч. гл. затмить.“⁴¹

3.3.2.1.2 Ostatní zdroje

1) Крылов, Г. А.: *Словарь ошибок русского языка*⁴²

„Убедить, этот глагол любопытен тем, что не имеет первого лица единственного числа будущего времени, то есть мы вынуждены искать другие средства, потому что нет таких форм, как «Я его убедю в этом», или «Чего убежу в этом», или «Я его убежду в этом». Поэтому мы идем обходным путем и говорим: «Я смогу его убедить в этом» или «Я заставлю его в этом поверить». То же самое можно сказать о глаголе убедиться: нет у него форм убедюсь, убежусь или убеждусь – ищите сами выход из положения. Такого же аккуратного обращения требует глагол победить.“

2) Гайбарян, О. Е.: *Карманный справочник трудностей русского языка*⁴³

„Глаголы победить, убедить, очутиться, ощутить, чудить и некоторые другие, принадлежащие к так называемым недостаточным глаголам (т.е. глаголам, ограниченным в образовании или употреблении личных форм), не образуют формы 1 лица ед. ч. настоящего – будущего времени.

Если необходимо употребить эти глаголы в указанной форме, используется описательная конструкция: сумел победить, хочу (стремлюсь) убедить, могу очутиться, попытаюсь ощутить, не буду чудить.

⁴¹ Шведова, Н. Ю.: *Русская грамматика*. Том I, Москва: Издательство наука, 1980, с. 660

⁴² Крылов, Г. А.: *Словарь ошибок русского языка*. Санкт – Петербург: Виктория плюс, 2014, с. 65 - 66

⁴³ Гайбарян, О. Е.: *Карманный справочник трудностей русского языка*. Ростов – на-Дону: Феникс, 2014, с.194-195

Редко или почти совсем не употребляются в литературном языке из-за необычности звучания формы «башу» (от басить), «галжу» (от галдеть), «гвозжу» (от гвоздить), «дужу» (от дудеть), «ерунжу» (от ерундить), «прегражу» (от преградить), «сосежу» (од соседить), «шкожу» (от шкодить).

Не употребляются из-за фонетического совпадения с формами от других глаголов такие формы, как «бужу» (от бузить, ср. бужу от будить), «держу» от дерзить, ср. держу от держать), «тужу» (от тузить, ср. тужу от тужить) и др.

3) Санников, В. З.: Русский язык в зеркале языковой игры, Язык русской культуры⁴⁴

„...Поэтому, например, отсутствие 1-го лица ед. числа у глагола победить (побежу? победу?) обыгрывал многие авторы, в том числе Б. Высоцкий (Чуду-юду я так победу) и Б.Заходер:

Хорошо быть медведем, ура!

Побежу ...

(Нет, победу!)

Победю я и жару и мороз,

Лишь бы медом был вымазан нос!

Победю ...

(Нет, побежду!)

Побежду я любую беду

(«Винни – Пух и все-все-все»)

Ср. также шуточный диалог: Ты чего ходишь, бузишь? –Кто, я бужу?“

4) Валгина, Н. С.: Активные процессы в современном русском языке⁴⁵

Форма 1-го лица единственного числа настоящего и будущего простого некоторых глаголов не употребляется, например: *басить, убедить, победить* и др. (недостаточные глаголы).

---

⁴⁴ Санников, В. З.: *Русский язык в зеркале языковой игры*. Москва: Язык русской культуры, 1999, с. 73-74

⁴⁵ Валгина, Н. С.: *Активные процессы в современном русском языке*. Москва: Логос, 2003, с. 174

5) Тихонов, А. Н.: Современный русский язык. Учебник для студентов педагогических институтов⁴⁶

Ряд глаголов не имеет форм 1-го лица, например: победить, убедить (переубедить, разубедить), затмить, чудить, дерзить, бузить, облесить (обезлесить), галдеть (загалдеть), шелестеть (зашелестеть, прошелестеть) и т. п. Многие глаголы не имеют форм 1-го и 2-го лица: белеться, чернеться, желтеться, светлеться, зеленеться, темнеться и др.; белеть, чернеть, желтеть (в значении «виднеться в белом, черном, желтом цвете») и др.; взбунуть, возрасти — возрастать; заняться — заниматься («начать гореть, начать брезжить»), раздаться — раздаваться (о звуках); разрастись — разрастаться; разгореться — разгораться и т. п. В отдельных значениях (нередко в большинстве значений) не образуют форм 1-го и 2-го лица глаголы типа распределиться, расплыться, распространиться, расплющиться, завариться, завестись и т. п.

Отсутствие форм 1-го и 2-го лица у приведенных глаголов объясняется прежде всего их семантикой: они обозначают действия, субъектом которых не может быть лицо (ветвиться, смеркаться и т. п.).

Ср.: бродить («находиться в процессе брожения»: квас бродит) и бродить («бесцельно ходить»: я брожу, ты бродишь, он бродит). Неупотребительность форм 1-го лица у глаголов типа дерзить, бузить, лисить и т. п. также объясняется семантическими причинами, но уже иного порядка: омонимическим отталкиванием совпадающих форм разных глаголов. Возможные формы 1-го лица (держу, бужу, лишу) здесь не употребляются потому, что они полностью совпали бы с формами других глаголов (ср.: держать — держу, будить — бужу, лишить — лишу).

---

⁴⁶ Тихонов, А. Н.: *Современный русский язык: Учебник для студентов педагогических институтов*. Москва: Цитадел-трейд, 1981, с.194

б) Данцев, А. А., Нефёдова, Н. В.: Русский язык и культура речи для технических вузов⁴⁷

Ряд глаголов имеет неполную парадигму — в системе их форм не хватает тех или иных образований, в том числе деепричастий и страдательных причастий.

Это обстоятельство не связано со значением глаголов, не объясняется оно и особенностями их звучания. Поэтому факт существования «пустой клетки» не может быть предсказан. Потребности могут вынудить говорящих к созданию формы, отсутствующей в качестве нормативной.

Так, некоторые глаголы с основой на «Д», «Т», «З» не имеют нормативной формы 1-го лица единственного числа настоящего или будущего времени по фонетическим причинам: дерзить, победить, очутиться, дудеть, гудеть, ощутить, ерундить, затмить, убедить, чудить, шkodить.

При необходимости использовать глаголы именно в форме 1-го лица пользуются описательной конструкцией — «я попытаюсь убедить», «я могу победить», «я хочу ощутить», «я не буду шkodить». Однако в речи встречается и ошибочное образование таких форм: «Никогда я не думал, что очутюсь в такой ситуации».

V následujících tištěných zdrojích jsem nenalezla žádnou zmínku, týkající se této problematiky:

1. Пехливанова, К. И., Лебедева, М. Н.: Грамматика русского языка в иллюстрациях⁴⁸
2. Русский язык, Учебник для продвинуток⁴⁹

---

⁴⁷ Данцев, А. А., Нефёдова, Н. В.: *Русский язык и культура речи для технических вузов*. Ростов на Дону: Феникс, 2002, с. 137-138

⁴⁸ Пехливанова, К. И., Лебедева, М. Н.: *Грамматика русского языка в иллюстрациях*. Москва: Русский язык, 1990

⁴⁹ Рогова, К. А., Вознесенская, И. М., Хорохордина, О. В., Колесова, Д. В.: *Русский язык: Учебник для продвинуток*. Санкт – Петербург: Златоуст, 2014

3.3.2.2 České zdroje:

V českých zdrojích se mi nepodařilo nalézt žádnou zmínku k dané problematice, jak v případě normativních gramatik, tak také v ostatních tištěných zdrojích, kterými byly mluvnice ruského jazyka a učebnice ruštiny.

3.3.2.2.1 Gramatiky

1) Barnetová, V.: Русская грамматика⁵⁰

Na str. 401 napsáno: „*О дефективных парадигмах форм настоящего времени некоторых глаголов этой группы см. Категория лица*“

V kapitole „*Категория лица*“ se však žádné informace o těchto defektivních paradigmatech nevyskytují.

2) Ruská gramatika v kostce, LEDA⁵¹

Nenalezena žádná zmínka k této problematice

3.3.2.2.2 Ostatní zdroje

V následujících uvedených publikacích nebyla nalezena žádná zmínka k této problematice:

1) Havránek, B.: Příruční mluvnice ruštiny pro Čechy I., Hláskosloví a tvarosloví⁵²

2) Vavrečka, M.: Ruská slovesa a jejich české ekvivalenty⁵³

3) Gramatika současné ruštiny, Lingea⁵⁴

4) Janek, A., Belyntseva, O.: Učebnice současné ruštiny 1. díl + 2. díl⁵⁵

5) Радуга по – новому: 1. díl - 5. díl⁵⁶

6) Ruština po pokročile⁵⁷

---

⁵⁰ Barnetová, V.: *Русская грамматика*. Praha: Academia, 1979

⁵¹ Balcar, M.: *Ruská gramatika v kostce*. Voznice: Leda, 2014

⁵² Havránek, B., Barnetová, V.: *Příruční mluvnice ruštiny pro Čechy I.: Hláskosloví a tvarosloví*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1961

⁵³ Vavrečka, M.: *Ruská slovesa a jejich české ekvivalenty*. Brno: Computer Press, 2007

⁵⁴ *Gramatika současné ruštiny*. Brno: Lingea, 2014

⁵⁵ Janek, A., Belyntseva, O.: *Učebnice současné ruštiny*. Brno: Computer Press, 2009

⁵⁶ Jelínek, S.: *Радуга по – новому*. Plzeň: Fraus, 2007

Pokud porovnáme množství zmínek, týkajících se dané problematiky, u ruských a českých zdrojů, na první pohled je patrný značný rozdíl.

Z dostupných zdrojů ruského původu, které se mi podařilo shromáždit, je možné nalézt okrajovou či podrobnější zmínku na dané téma, jak v jedné normativní gramatice, tak také v šesti ostatních tištěných zdrojích, kterými jsou učebnice ruské jazyka a jazykové příručky. Tyto zdroje, uvádí ukázky jednotlivých sloves, která netvoří danou osobu, avšak vysvětlení tohoto jevu, v nich uvedeno není. V učebnici *Русский язык и культура речи для технических вузов*⁵⁸ je uvedeno, že existuje množství sloves s neúplným paradigmatickým slovesem, v jejichž slovesném systému chybí určité formy. Tento jev, dle autorů, není možné objasnit ani významem jednotlivých sloves, ani jinými zvláštnostmi v jejich výslovnosti. Tento jev tedy není možné předpovědět a potřeba mluvčích může vést k tvoření nenormativní forem.

Pokud se podíváme na české tištěné zdroje, nepodařilo se mi nalézt jakýkoliv dostupný zdroj, který by se této problematice podrobněji věnoval.

Malá pozornost věnovaná této problematice, se pak potvrzuje ve výsledcích dotazníkového šetření uvedených v 6. kapitole této práce.

---

⁵⁷ Barnet, V., Klikarová, N., Turková, N., Vácková, J., Zolotova, G. A.: *Ruština pro pokročilé*. Voznice: Leda, 2007

⁵⁸ Данцев, А. А., Нефёдова, Н. В.: *Русский язык и культура речи для технических вузов*. Ростов на Дону: Феникс, 2002

4 Podstatná jména

„Podstatná jména (*имена существительные*) jsou jednak názvy osob, zvířat, rostlin a věcí, jednak samostatné názvy vlastností, činností a stavů. Svými tvary vyjadřují mluvnické významy pádu, čísla a bytosti, každé podstatné jméno patří k jednomu ze tří rodů (mužskému, ženskému nebo střednímu).“⁵⁹

4.1 Skloňování substantiv

„Skloňování (*склонение имен существительных*) podstatných jmen je soustava tvarů, které vyjadřují pád, číslo a do určité míry také rod. Součástí tvarových rozdílů jsou zakončení kmene, koncovky, střídání a v ruštině rozdíly přízvukové; zcela na okraji stojí tvary supletivní. Pro uspořádání skloňování je nejdůležitější zakončení kořene a koncovky.“⁶⁰

Termín skloňování se v lingvistice používá ve dvou významech:

- 1) Změna substantiv podle pádu a číslu, nebo pouze podle pádu
- 2) Souhrn koncovek příznačných pro určité třídy substantiv při změně podle pádů a čísla.

Podle tvarů a rodového významu seskupujeme podstatná jména do tří skloňování, tedy na skloňování podstatných jmen rodu mužského, ženského a středního.

Na skloňování substantiv nemusíme nahlížet pouze z pohledu rodovosti, ale můžeme je také dělit na základě jejich koncovky v nominativu singuláru.

Podle koncovky v nominativu singuláru substantiva můžeme rozdělit do tří skupin:

- I.* Substantiva ženského, mužského rodu a středního rodu zakončená v nominativu singuláru na koncovku – *a*: *улица, воевода, плакса, линия*.
- II.* Substantiva mužského rodu s nulovou koncovkou a substantiva středního rodu s koncovkou nominativu singuláru *-o/-e*: *стол, санаторий, гость, вино, счастье, море*.
- III.* Substantiva ženského rodu s kořenem zakončeným v nominativu singuláru na měkkou souhlásku nebo sykavku: *дверь, ночь*.

---

⁵⁹ Havránek, B., Barnetová, V.: *Příruční mluvnice ruštiny pro Čechy I.: Hláskosloví a tvarosloví*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1961, str. 275

⁶⁰ Tamtéž str. 310

Plné pádové paradigma ruského substantiva se skládá z 12 členů (formy šesti pádů jednotného a množného čísla). U abstraktních slov a slov s hromadnou sémantikou je paradigma většinou neúplné. Tato substantiva se většinou používají pouze v jednom čísle. Avšak u substantiv nalezneme i další ohraničení jednotlivých lexémů. Některá substantiva formu genitivu plurálu vůbec netvoří (z estetických a morfologických příčin) a jejich paradigma se tak skládá pouze z 11 členů.

4.2 Substantiva netvořící formu genitivu plurálu

Tvoření genitivu plurálu substantiv je často probírané téma a vyvolává potíže dokonce u samotných rodilých mluvčích.

Jak řekl В. N. Golovin⁶¹: „Русский человек, даже вполне грамотный, иногда становится в тупик, когда дело доходит до образования формы родительного падежа множественного числа некоторых существительных“.

Navíc v ruském jazyce také nalezneme substantiva, která genitiv plurálu vůbec netvoří. Tato problematika není nikde příliš rozebírána, avšak snaha o tvoření genitivu plurálu a dotazy týkající se tohoto tvaru můžeme často najít v diskuzích v internetových fórech.

Substantiva s neúplným paradigmatickým v plurálu můžeme rozdělit na 4 skupiny⁶²:

1. *мга, мгла, мзда, тьма* (мрак)
2. Slova zakončená na souhlásku + *ца*:
гнильца, грязнотца, ленца, пыльца, рысца, сольца, хрипотца, a také *казна, камка, тоска, треска*. Formy plurálu se u těchto substantiv objevují velice zřídka.
3. Nesetkáváme se s užíváním forem genitivu pl. u substantiv *мечта, башка, мольба*. Tyto formy se většinou zaměňují synonymy: *мечтаний* (místo *мечт*), *голов* (místo *башик* nebo *башок*), *просьб* (místo *мольб*).
4. Neužívání plného paradigma plurálu u substantiva *темя*.

---

⁶¹ Головин, В. Н.: *Как говорить правильно: Заметки о культуре русской речи*. Москва: Высшая школа, 1988, с. 48

⁶² Сергеевна, Е. П.: *Функциональные особенности формы родительного падежа множественного числа существительных в современном русском языке*. автореферат, Казань, 2012

4.3 Historický pohled⁶³

Snaha zlikvidovat mezipádovou homonymii ve formě nominativu sg. a genitivu pl. substantiv vedla k procesu vytlačení *-ь*. Tento jev se datuje do 11. - 12. století a zesiloval v průběhu 13. - 14. století. Ke konci staroruského období se číslo nulových forem genitivu pl. u substantiv mužského rodu významně zmenšuje. Forma genitivu pl. s nulovou flexí se zachovává ve skupině substantiv, jejichž sémantika je spojena s religiózně – církevní sférou. V nářečích se nulová koncovka v genitivu plurálu zachovala v množstevních spojeních a u skupiny názvu jednotlivých osob.

V 16. – 17. století se varianta na *-ов/Ø* ve formě genitivu pl. používá v kruhu lexémů, které označují názvy párových předmětů, finančních jednotek, jednotek míry a váhy, osob podle sociálního statutu, národnímu příznaku, vyznání, místu pobytu a vojenské příslušnosti a také u lexém používající se ve spojení s číslovkami. Během 18. – 19. století vedoucí koncovkou pro genitiv pl. byla forma na *-ов* (*партизанов, сапогов, славянов, солдатов, чулков*).

Co se týká nulové koncovky, tak na konci 19. století se forma s nulovou koncovkou začala aktivně používat pro názvy jednotek míry. Konkurence nulové flexe a *-ов* se upevňovala i nadále v jazyce 20. století.

Základní příčina obměny formy gen. pl. na *-ей* a *Ø* u substantiv ženského rodu je objasněna vzájemným působením dvou typů skloňování **ja*-kořene a **i*-kořene, přitom v prvním typu, jak je známo, substantiva měla nulovou flexi a v druhém případě koncovku *-ей*. Sblížení kořenů **ja*- a **i* také stimulovalo existenci paralelních variant gen pl. (*басня / баснь*). Jedinečné dubletní formy na *-ей* (až na výjimky slov s kořenem na *-j* a *-ц*), se objevují v jazyce během staroruského období.

---

⁶³ Сергеевна, Е. П.: *Функциональные особенности формы родительного падежа множественного числа существительных в современном русском языке*. автореферат, Казань, 2012, с. 6 - 9

V ruském jazyce 18. a první poloviny 19. století se kolébání mezi formami genitivu pl. rozšířilo na velké množství slov ženského rodu s kořenem na měkkou souhlásku (především -н, -л, -р) a sykavku: *афишей, баней, басней, бурей, вельможей, встречей, грушей, депешей, дулей, дыней, калошей, клячей, кучей, милей, невежей, неделей, ношей, пашней, песней, петлей, потерей, притчей, просвирней, пулей, пустыней, рожей, роцей, саблей, сечей, сплетней, твердыней, туфлей, тучей, тысячей, цаплей, чашей, чащей*, v porovnání se současnými normativními formami s nulovou koncovkou. Ve druhé polovině 19. a začátku 20. století se množství zakončených substantiv na *-ей* zmenšuje.

Kolébání normativních variant může mít dva typy, kterými jsou existence rovnoprávných a nerovnoprávných variant. V druhém případě je jedna z variant ve slovnících označena poznámkou *допустимый* nebo *устаревающий*. Při kolébání, které se odráží v existenci spisovné a nespisovné varianty, je poslední chápáno jako odklon od spisovné normy a je označeno poznámkou *разговорное*.

Forma gen. pl. ženského rodu s kořenem zakončeným na měkkou souhlásku nebo sykavku, je z dnešního pohledu již dostatečně stabilní ve srovnání s jazykem 18. – 19. století. Varianty flexe *-ей/Ø* ve formě genitivu pl. v současném ruském jazyce jsou charakteristické především pro substantiva, která si uchovávají na úrovni hovorové řeči variantnost v nominativu sg.: *простыня / простынь, туфля / туфель*. Dostatečně rychlá stabilizace forem genitivu pl. u substantiv ženského rodu je spojena s tím, že dané lexémy jednoznačně označují vztah k rodu a v menší míře se používají v množném čísle na rozdíl od názvů národností, jednotek míry atp. Konkurence variantních forem genitivu pl. u substantiv ženského rodu se charakterizuje jako normativně zastaralá.

Například v textech mass medií nalezneme konkurenci zastaralé varianty *свеч* i normativní formy *свечей*.

„Постников задел горящую свечу, хотя он утверждает, что свеч не было рядом.“⁶⁴

„В этот момент на сцене зажглось множество свечей, что напомнило некий ритуал.“⁶⁵

---

⁶⁴ Бойко, А.: *Святой Пантелеимон послал знак детскому писателю?*. газета Комсомольская правда, 23.11.2004, <http://www.kp.ru/daily/23409/34352/>

⁶⁵ Помещников, А.: *Голубоглазый соул добрался до Кремля*. газета Известия, 30. 3 2015, <http://izvestia.ru/news/301109>

U řady substantiv forma genitivu pl. chybí nebo je její tvoření zakázáno. Málo používané jsou formy substantiv: *нитъе, помело, ярмо*. K substantivum netvořícím genitiv pl. patří množství přejímek z turkických jazyků, které i přestože jsou součástí ruského jazyka již dlouhou dobu, stále nejsou zcela zapojeny do normativního ruského skloňování⁶⁶: *баишка, кайма, тахта, хурма, чалма*.

Mezi příčiny, které jsou překážkou při tvorbě gen. pl., patří shluk souhlásek na konci kořene u substantiv typu: *карга, чадра, бразды, мгла, мзда, мечта, балда, брюзга* a podob. V některých případech forma gen. pl. je homonymní s tvarem nominativu sg. u substantiv mužského rodu: *корма – сухой корм, зуда – сильный зуд, раба – беглый раб, кума – дорогой кум*.

---

⁶⁶ Сергеевна, Е. П.: *Функциональные особенности формы родительного падежа множественного числа существительных в современном русском языке*. автореферат, Казань, 2012

4.4 Zmínky o defektivních formách substantiv v genitivu plurálu

4.4.1 Internetová fóra

Tvoření genitivu plurálu od substantiv, která podle pravidel genitiv plurálu vůbec netvoří (*мгла, мзда, мечта* apod.), jsou častými dotazy v internetových fórech a je zcela zjevné, že tvoření, respektive snaha o tvoření tohoto pádu, dělá problém i samotným rodilým mluvčím.

Jako příklad si uvedeme substantivum *мечта*. Při zadání dotazu „*Родительный падеж мн. ч. мечта*“ do vyhledávače google.com a yandex.ru bylo ve vyhledávači Google nalezeno 6 600⁶⁷ výsledků a ve vyhledávači Yandex - 134 000⁶⁸ výsledků. Díky těmto vysokým počtům nalezených výsledků je jasné, že tvoření genitivu plurálu od skupiny substantiv tohoto typu, není zcela zanedbatelnou problematikou.

4.4.1.1 Ukázky z internetových fór:

I. Как правильно склонять слово “мечта”?

Ответы⁶⁹

A) В русском языке существуют такие понятия: "существительные, имеющие форму только единственного числа (тоска, детство, любовь, молоко и др.)", и "существительные, имеющие форму только мн.ч. (ворота, сани, сумерки)". Слово "мечта" обозначает отвлечённое понятие (абстрактное значение, а не предметное), у него нет род. п. мн. числа. Можно о множественности сказать так: "У меня есть ДВЕ (три, четыре) мечты". ИЛИ заменить синонимичной конструкцией:

"Я о многом мечтаю". И, кстати, нужно говорить не "склонить слово", а "склонять" Согласно со вторым комментарием, спасибо, что не дали саму себя запутать и других ввести в заблуждение. Действительно, слово "мечта" - не одно и то же, что и "тоска".

---

⁶⁷ Výsledky ke dni 14.3.2016

⁶⁸ Výsledky ke dni 14.3.2016

⁶⁹ <http://rus.stackexchange.com/questions/1884/>, 30.3.2016

Ну а то, что есть люди, которые употребляют слово "мечт", - их право.

Нормы меняются, может, когда-нибудь, и "мечт" будет нормой.

В) слова "мечта" лакуна в парадигме. Во множественном числе отсутствует форма для родительного падежа. Но отнюдь не всех форм для множественного числа: Мечты, - , мечтам, мечты, мечтами, (о) мечтах. Т.е. относить слово к категории *Singularia tantum* неверно. При этом Зализняк, например, приводит форму "мечт" для ликвидации этой лакуны.

С) У меня много мечтов

Д) Я мечтают, они - мечтают, много - мечтаний.

Е) Мечта - это большая, недостижимая сейчас цель. Предполагаю, что слово как то связано со словом мета. Мечт может быть много, как и намеченных целей в жизни. Мечтание - это действие, когда ты обдумываешь мечту, воображаешь. А мечтания, скорее название для состояний, когда ты мечтаешь.

II. Слово "мечты" в родительном падеже?

Ответы⁷⁰

А) Слова мольба, мечта, борьба в родительном падеже множественного числа имеют формы: молений, мечтаний, борений.

В) мечтов!!!!

С) Мечт

Д) однозначно МЕЧТ

Е) мечт, мыслей, мечтаний.

III. Есть слово мечта. А как сказать у меня много...

Ответы⁷¹

А) По нормам русского языка у этого слова нет родительного падежа множественного числа. Поэтому нужно выкручиваться, если возникает необходимость сказать о множественных мечтах, например: у меня есть мечты. И так понятно, что их много. Либо, если хочется подчеркнуть это «много», можно сказать: у меня есть много заветных желаний, это мои

⁷⁰ <https://otvet.mail.ru/question/46065068>, 13.3.2016

⁷¹ <http://qq.by/32436-est-slovo-mechtaa-kak-skazat-u-menya-mnogo.html>, 13.3.2016

мечты. Но вообще, недавно у Л.Н. Толстого, если не ошибаюсь, мне встретилось «много мечт». И у него довольно много слов (форм) используется, которые уже устарели (А, возможно, он пренебрегал некоторыми правилами. Такое тоже встречается, например, - это о нормах произношения, - если послушать лекции Ю.М. Лотмана).

- В) вот встретила в интернете такой вариант применения данного слова в родительном падеже множественного числа - мол, такие слова, как борьба, мольба, ну и мечта в упомянутом вами случае должны будут употребляться в таком варианте, как борения, моления, мечтания. То есть ваша фраза может заканчиваться так: "У меня есть много мечтаний" - звучит, конечно, по-моему, не идеально, но лучше, чем говорить "У меня много мечт"...
- С) А то. Мечта она может быть только одна. Если их две, то всё равно мечта одна, а вторая автоматически понижается в ранге до просто мечтания.
- Д) Мой любимый тост - выпьем за сбычу мечт!!!

Jak z výše uvedených příkladů vyplývá, je zcela zřejmé, že ne všichni účastníci internetových fór mají při tvoření genitivu plurálu od substantiva *мечта* zcela jasno.

Množství respondentů se kloní a považuje za normativní formu genitivu plurálu *мечтов*.

Další početná skupina uvádí za správnou formu gen. pl. formu *мечт*.

Zbývající komentáře, které můžeme v odpovědích nalézt, jsou takové, že substantivum *мечта* vůbec netvoří formu plurálu s výjimkou nominativu pl. *мечты* a je možné tedy použít množné číslo pouze ve formě *две мечты*.

Několik respondentů doporučuje užití synonymních větných konstrukcí typu *Я о многом мечтаю* či *У меня есть много заветных желаний, это мои мечты*.

Pouze jeden respondent správně uvedl, že se jedná o mezeru v paradigmatu.

4.4.2 Tištěné zdroje

4.4.2.1 Ruské zdroje

4.4.2.1.1 Gramatiky

1) Русская грамматика 1980⁷²

СУЩЕСТВИТЕЛЬНЫЕ НЕ ОБРАЗУЮЩИЕ ОТДЕЛЬНЫХ ФОРМ МН. Ч. § 1215. Некоторые слова во мн. ч. не образуют тех или иных форм, т. е. имеют неполные парадигмы мн. ч. Это следующие случаи:

- 1) Не образуют форм род. п. мн. ч. следующие слова жен. р.: а) мга, мгла, мзда, тьма (мрак) ; б) слова на согласную + ца: гнильца, грязнотца, ленца, пыльца, рысца, сольца, хрипотца, а также казна, камка, тоска, треска. Формы мн. ч. у перечисленных слов в употреблении очень редки.
- 2) Не встречаются в употреблении формы род. п. мн. ч. слов мечта, башка, мольба. Эти формы обычно заменяются формами словасинонима: мечтаний (вместо *мечт), голов (вместо *башк или *башок), просьб (вместо *мольб).
- 3) Неупотребительны все формы мн. ч. слова темя.
- 4) У слов щец и дровец нет никаких других форм, кроме формы род. п. мн. ч.⁷³

---

⁷² Шведова, Н. Ю.: *Русская грамматика*. Том I, Москва: Издательство наука, 1980

⁷³ Tamtéž str. 502

4.4.2.1.2 Ostatní zdroje

1) Крылов, Г. А.: *Словарь ошибок русского языка*⁷⁴

Мечта - это слово любопытно тем, что оно не имеет формы родительного падежа множественного числа: если у вас не одна мечта, а несколько, то сообщить о этом вам будет довольно затруднительно. У меня есть три заветные мечты – говорите вы. Но если у вас их пять, то советуем поискать другую форму выражения, потому, что ~~н~~я~~ть мечт~~ сказать нельзя, для этого есть, например, слово мечтание.

2) Санников, В. З.: *Русский язык в зеркале языковой игры, Язык русской культуры*⁷⁵

Из более редких явлений отметим отсутствие отдельных падежных форм. Так, слово грёза имеет полную парадигму, а у близкого по значению слова мечта затруднительная почему-то форма родит.падежа множ. числа (мечт?) И дело, видимо, не в фонетическом облике слова – форма мечт (от мачта) никого не смущает.⁷⁶

3) Данцев, А. А., Нефёдова, Н. В.: *Русский язык и культура речи для технических вузов*⁷⁷

Вызывает затруднение и образование некоторых форм существительных, которые по разным причинам лишены одной или нескольких форм. Это явление называется «пустыми клетками в парадигме», оно присуще не только имени существительному. Так, например, отсутствует форма родительного падежа множественного числа у существительных «мечта», «тахта», «мольба», между тем в речи бывает необходимо употребить эти слова в данной форме и получаются такие предложения: «Нельзя предавать своих юношеских мечт.»

---

⁷⁴ Крылов, Г. А.: *Словарь ошибок русского языка*. Санкт – Петербург: Виктория плюс, 2014, с. 36

⁷⁵ Санников, В. З.: *Русский язык в зеркале языковой игры*. Москва: Язык русской культуры, 1999, с. 73

⁷⁶ Тамtéž str. 73

⁷⁷ Данцев, А. А., Нефёдова, Н. В.: *Русский язык и культура речи для технических вузов*. Ростов на Дону: Феникс, 2002, с. 125

Materiály, ve kterých nebyla nalezena žádná zmínka k této problematice:

- 1) Валгина, Н. С.: **Активные процессы в современном русском языке**⁷⁸
- 2) Тихонов, А. Н.: **Современный русский язык. Учебник для студентов педагогических институтов**⁷⁹
- 3) Пехливанова, К. И., Лебедева, М. Н.: **Грамматика русского языка в иллюстрациях**⁸⁰
- 4) **Русский язык: Учебник для продвинутых**⁸¹
- 5) Гайбарян, О. Е.: **Карманный справочник трудностей русского языка**⁸²

4.4.2.2 České zdroje:

U českých zdrojů se vyskytl stejný pohled na tuto problematiku, jako v předchozí kapitole. Nepodařilo se mi najít žádný dostupný zdroj, jak na úrovni normativních grammatik či výukových materiálů ruského jazyka, který by se o této problematice jakkoliv zmiňoval.

4.4.2.2.1 Gramatiky

Nenalezena žádná zmínka k této problematice:

- 1) **Barnetová, V., Běličová-Křížiková, H., Leška, O., Skoumalová, Z., Straková, V.: Русская грамматика**⁸³
- 2) **Ruská gramatika v kostce, LEDA**⁸⁴

⁷⁸ Валгина, Н. С.: *Активные процессы в современном русском языке*. Москва: Логос, 2003, с. 174

⁷⁹ Тихонов, А. Н.: *Современный русский язык: Учебник для студентов педагогических институтов*. Москва: Цитадел-трейд, 1981, с.194

⁸⁰ Пехливанова, К. И., Лебедева, М. Н.: *Грамматика русского языка в иллюстрациях*. Москва: Русский язык, 1990

⁸¹ Рогова, К. А., Вознесенская, И. М., Хорохордина, О. В., Колесова, Д. В.: *Русский язык: Учебник для продвинутых*. Санкт – Петербург: Златоуст, 2014

⁸² Гайбарян, О. Е.: *Карманный справочник трудностей русского языка*. Ростов – на-Дону: Феникс, 2014, с.194-195

⁸³ Barnetová, V.: *Русская грамматика*. Praha: Academia, 1979

4.4.2.2.2 Ostatní zdroje

Nenalezena žádná zmínka k této problematice:

- 1) Havránek, B.: Příruční mluvnice ruštiny pro Čechy I., Hláskosloví a tvarosloví⁸⁵
- 2) Gramatika současné ruštiny, Lingea⁸⁶
- 3) Janek, A., Belyntseva, O.: Učebnice současné ruštiny 1. díl + 2. díl⁸⁷
- 4) Радуга по – новому: 1. díl - 5. díl⁸⁸
- 5) Ruština pro pokročilé.⁸⁹

Pokud se podíváme na výše uvedené příklady z tištěných zdrojů, vidíme, že české zdroje se na rozdíl od ruských zdrojů této tématice nevěnují.

---

⁸⁴ Balcar, M.: *Ruská gramatika v kostce*. Voznice: Leda, 2014

⁸⁵ Havránek, B., Barnetová, V.: *Příruční mluvnice ruštiny pro Čechy I.: Hláskosloví a tvarosloví*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1961

⁸⁶ *Gramatika současné ruštiny*. Brno: Lingea, 2014

⁸⁷ Janek, A., Belyntseva, O.: *Učebnice současné ruštiny*. Brno: Computer Press, 2009,

⁸⁸ Jelínek, S.: *Радуга по – новому*. Plzeň: Fraus, 2007,

⁸⁹ Barnet, V., Klikarová, N., Turková, N., Vácková, J., Zolotova, G. A.: *Ruština pro pokročilé*. Voznice: Leda, 2007

5 Participia

„Přídavná jména slovesná vyjadřují slovesný děj jako přívlastek (zřídka doplněk) a mají tedy povahu a tvary (skloňování) adjektivní. Jako u tvarů určitých může být i zde, při vyjadřování nevětném, uspořádání obsahu dvojí: činné (*собрание, которое приняло эти решения.... – собрание принявшее решения*) nebo trpné (*решение, принятые на этом собрании*). Rozlišují tedy také rod slovesný a podle významu a tvaru se dělí na činná (*принимающий, принявший*) a trpná (*принимаемые, принятые*); vedle zvláštních tvarů trpných mají stejný význam pasivní i tvary zvrtné (*принимающийся, принимавшийся*).

Přídavná jména slovesná rozlišují čas v tom smyslu, že mohou vyjadřovat děj současný (ta nazýváme podobně jak přechodníky přítomná) nebo minulý předčasný (přídavná jména slovesná minulá), popř. vlastnosti jako výsledek takového děje (přídavná jména slovesná minulá trpná).“⁹⁰

5.1 Normativní tvoření participií⁹¹

5.1.1 Participia přítomná činná

(*причастия настоящего времени действительного залога*)

Tato participia se tvoří od přítomného kmene všech sloves nedokonavého vidu. Od sloves 1. časování za pomoci sufixu *-ущ-, -ющ-*, u sloves 2. časování za pomoci sufixu *-ащ-, -ящ-*.

U sloves nepatřících jednoznačně ani do 1. ani do 2. typu časování hraje rozhodující roli koncovka 3. osoby plurálu, tedy: *хотят – хотящий, бегут – бегущий*. Reflexivní slovesa přidávají sufix *-ся* k hotovému tvaru participia přítomného činného (*смеющийся*).

---

⁹⁰ Havránek, B., Barnetová, V.: *Пříruční mluvnice ruštiny pro Čechy I.: Hláskosloví a tvarosloví*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1961, str. 218

⁹¹ Ďurovič, L: *Paradigmatika spisovnej ruštiny*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1970, str. 242 - 262

5.1.2 Participia přítomná trpná

(причастия настоящего времени страдательного залога)

Participia přítomná trpná se tvoří od přítomného kmene nedokonavých sloves. U sloves 1. typu časování za pomoci sufixu *-ем-, -ом-*, slovesa 2. časování přidáním sufixu *-им-*.

5.1.3 Participia minulá činná

(причастия прошедшего времени действительного залога)

Základem pro tvoření participia minulého činného je u většiny sloves infinitivní kmen. U sloves IX. a X. třídy a u izolovaných sloves *есть* a *шибить* je základem přítomní nebo préteritální kmen.

Jestliže je základem infinitivní kmen, končící na samohlásku, pak se participium minulé činné bude tvořit za pomoci sufixu *-ви-*, ke kterému se dále připojují adjektivní koncovky.

Pokud je základem přítomní nebo préteritální kmen, končí vždy na souhlásku a participium se tvoří přidáním sufixu *-и-*, se kterým se dále kombinují adjektivní koncovky, stejně jako při tvoření pomocí sufixu *-ви-*.

5.1.4 Participia minulá trpná

(причастия прошедшего времени страдательного залога)

Tato participia se tvoří od všech sloves dokonavých a od většiny sloves bezpředponových přechodných sloves nedokonavého vidu pomocí sufixů *-N, -ON-, -T-*, se kterými se kombinují adjektivní koncovky. Výběr sufixu je částečně podmíněn zakončením infinitivního kmene, částečně příslušností k jednotlivým typům časování a částečně také lexikálně.

Sufixem *-N* (graficky *-нн-*) se tvoří participia minulá trpná od infinitivního kmene vyhovujících sloves s infinitivním kmenem na *-А* (kromě neproduktivních skupin *принять* a *жать*).

Sufixem *-ON* (graficky *-енн-, -ённ-*) se tvoří participia minulá trpná od přítomného kmene vyhovujících sloves V., VIII. a X. třídy (kromě slovesa *клясть*), a od izolovaných sloves *- шибить* a *есть*. U sloves s dvěma alomorfy přítomného kmene se přidává sufix

–ON k měkké alomorfe. U sloves (1. a 2. časování) s alternací v přítomném dochází k alternaci (zpravidla té samé) i v participiu minulém trpném.

5.2 Tvoření činných příčestí budoucího času⁹²

Během 60. a 70. let bylo tvoření participií tohoto typu vnímáno jako nenormativní, což přetrvává do dnešní doby, ale internetová komunikace potvrzuje opak. Jak dobře víme, příčestí se sufixem *-ущ-*, *-ющ-*, *-ащ-*, *-ящ-* se tvoří podle pravidla pouze od sloves nedokonavého vidu, jak uvádí Vlachov. Následně také zmiňuje, že první zmínky o příčestích budoucího času můžeme nalézt v gramatikách ruského jazyka na přelomu 16. a 17. století. V tomto období na území Ruska mluvíme o dvojjazyčnosti, kdy zde souběžně existovala církevní slovanština a jazyk lidový. Oba jazyky si byly velice blízké a mezi oběma vznikala celá řada přechodných forem.

Již v gramatice Donata, která byla do ruského jazyka přeložena D. Gerasimovem v polovině 16. století, je zmíněno v části s názvem *Бесѣда в причастіи слова и имени*, že příčestí existuje ve třech gramatických časech: přítomném, minulém a budoucím.

V roce 1596 byla vydána gramatika Lavrentije Zizanija, ve které byl podrobně popsán slovesný systém, který obsahoval také popis a tvoření příčestí budoucího času. Patřily k nim například formy *спасающіи* (v přítomném čase *спасают*) v činném rodě.

Na začátku 17. století Meletij Smotrickij ve své gramatice popisuje komplexní systém tvoření příčestí budoucího času v ruském jazyce, který zahrnoval formy trpné i činné. Na rozdíl od tohoto v první gramatice čistě mluveného ruského jazyka, v gramatice Ludolfa z roku 1696, neexistuje žádná zmínka o tvoření jakýchkoliv příčestí. První zmínky o příčestích budoucího času v gramatikách ruského jazyka se datují od 18. století, a to v gramatice M. V. Lomonosova. Lomonosov dělí příčestí na 5 typů - přítomné, minulé neurčité, minulé určité, minulé dokonavé a předminulé. Co se týká příčestí budoucího času M. V. Lomonosov píše, že příčestí přítomné trpné může být použito ve formě budoucího trpného, například *процаемые на будущей недѣли товары*. Jakékoliv další upřesnění týkající se činných příčestí ve významu budoucího času, se v jeho gramatice nevyskytuje.

V gramatice A. A. Barsova, také z 18. století, je řečeno, že v ruském jazyce se tvoří pouze příčestí přítomné a minulé.

---

⁹² Влахов, А. В.: *Причастия будущего времени в русском языке*. Санкт – Петербург, 2010

V poslední etapě normalizace ruského jazyka uvádí A. Ch. Vostokov ve své gramatice z roku 1831: „*причастіе есть имя прилагательное, отъ глагола произведенное, съ означеніем времени дѣйствія или состоянія, **настоящего или прошедшаго***“⁹³.

Téměř totožný popis můžeme nalézt u N. I. Greča: „*Причастія имѣють число видовъ, находящееся въ начертаніи совокупнаго глагола, отъ коего оныя происходятъ, а время два, **настоящее и прошедшее***.“⁹⁴

V roce 1915 V. I. Černyšev v učebnici *Правильность и чистота русской речи*⁹⁵ uvádí, že od dokonavých sloves se budoucí přičestí zakončené na *-щий*- netvoří, ale ve výjimečných případech ho někteří autoři používají pro vyjádření budoucího času.

V roce 1948 psal V. V. Vinogradov o tom, že v ruském jazyce participia budoucího času neexistují. Ani ve třetím vydání této gramatiky, již pod vedením G. A. Zolotovoj, ke změně nedošlo.

„*В стилях книжного языка, особенно официально-канцелярских и научно-деловых, которые склонны поддерживать прямолинейный логический параллелизм между употреблением причастных конструкций и употреблением личных форм глагола в относительных предложениях, были попытки образования причастий от основ совершенного вида на -ющий, -ящий (-ющийся, -ящийся) для выражения оттенков будущего времени, а на -вищий, -вищийся (-ший, -шійся) с частицей бы для выражения оттенков условного наклонения. Известно, что еще Гоголь пытался перенести такие формы из канцелярского языка на почву литературной речи. <...> Однако форма причастия будущего времени в норму литературной речи не вошла“⁹⁶.*

Akademická gramatika⁹⁷ z roku 1980 se také ke tvoření participií budoucího času v ruském spisovném jazyce staví záporně: „*Встречающиеся изредка в употреблении причастия, образованные от глаголов сов. вида, являются отступлением от литературной нормы; например: человек, не предъявляющий никаких свидетельств и папшпортов (Гоголь); сотни отрывков из книг Грина, взволнующих каждого (Пауст.); <...> образцы заголовков, смогущих привлечь внимание (газ.).“*

⁹³ Востоков, А. Х.: *Сокращенная русская грамматика для употребления в низших учебных заведениях*. Москва, 1843, с. 107

⁹⁴ Греч, Н. И.: *Практическая грамматика русского языка*. Санкт – Петербург, 1827, с. 213

⁹⁵ Чернышев, В. И.: *Правильность и чистота русской речи*. Санкт – Петербург, 1915, с. 326-327

⁹⁶ Виноградов, В. В.: *Грамматика русского языка*. Том 1, Фонетика и Морфология, Москва: Академии наук СССР, 1960, с. 277

⁹⁷ Шведова, Н. Ю.: *Русская грамматика*. Том I, Москва: Издательство наука, 1980, с. 1581

Tato gramatika striktně neodmítá existenci těchto příčestí, pouze jim brání v začlenění do spisovného jazyka.

Opačný názor zasával Vadim Gabrielevič Šernevič, který v roce 1920 ve svém manifestu imaginismu prohlásil:

„Необходимо, наконец, создать причастие будущего по принципу: придущий, увидящий, прошумящий. Мое фамилие прошумящий веками.“⁹⁸

Takovýto rozkol z pohledu historie na tuto problematiku není zcela jasný, jelikož v jiných jazycích se participia budoucího času vyskytují a vyskytovala poměrně často. V klasických antických jazycích se participia budoucího času aktivně používala a byla součástí slovesného systému. V latině existovala dvě participia budoucího času. První tzv. participium futuri activi, které se tvořilo od základu supina za pomoci sufixu „- ur“ a adjektivní flexe: "ornare" - *украшать* - zdobit — "ornaturus" - *тот, кто украсит, намеревающийся украсить* – ten, kdo ozdobí. Druhé příčestí tzv. participium futuri passivi, spíše známé pod názvem gerundivum se tvořilo od přítomného kmene za pomoci sufixu - nd a - end spolu s adjektivní flexí: "ornare" - *украшать* — "ornandus" - *тот, который должен быть украшен* – ten, který musí být ozdoben, *долженствующий быть украшенным*.

Participia budoucího času se do dnešní doby nezachovala ani v jednom z románských jazyků ani v latině. Výjimkou je však litevský jazyk. V něm existuje 13 možností tvoření participií, ze kterých jsou čtyři, která se týkají budoucího času.

V jiných slovanských jazycích se futurální příčestí také nepřipouští. Na základě výše uvedeného se zřejmě nejedná o jednotnou vlastnost slovanských jazyků, ale spíše o jisté kodifikační rozhodnutí, které je v různých slovanských jazycích paralelní.

---

⁹⁸ Шерневич, В. Г.: *Литературные манифесты от символизма до наших дней*. 2000, с. 265

5.3 Současnost

Na počátku 21. století se o tuto tematiku začali zajímat mnozí filologové, mezi které patří M. J. Glovinskaja, K. A. Krapivina, V. V. Šapoval, M. N. Epštejn.

Na začátku století se objevila práce V. V. Šapovala, ve které se autor snažil vysledovat popis daných forem v různých gramatikách. Dalšími články, zabývajícími se touto tematikou, jsou články M. N. Epštejna z let 2000, 2003 a 2007, ve kterých se dokazuje na určitých příkladech existence takovýchto participií. Tyto práce jsou cenným zdrojem příkladů užívání participií budoucího času. Epštejn došel k závěru, že v ruském jazyce neexistují systémová omezení pro tvoření participií budoucího času a hojně příklady z literatury, tisku internetových zdrojů to potvrzují. Epštejn navrhuje oficiálně zafixovat užívání přičestí budoucího času jak aktiva (*успеющий, исполнящий*), tak i pasiva (*сделаемый, достижимый*).

V roce 2010 ruská básnířka Olga Sedakova pronesla: *„Мне не хватает в русском языке причастия будущего времени или чего-то вроде герундия. Это блюдо воды, читающей расположение планет.“*

Nejpodrobněji problematika participií budoucího času byla i dle názoru Vlachova prozkoumána v práci autorky K. A. Krapiviné⁹⁹ v roce 2009. Autorka svou práci založila na statistice užívání přičestí budoucího času v textech internetových vyhledávačů a ruského národního korpusu. Následně byla provedena analýza toho, jaké faktory mají vliv na užívání takovýchto přičestí. Konkrétně bylo zjištěno, že tato participia jsou prakticky vždy součástí participiálního obratu. V těchto obrazech se objevují, jak v hlavní pozici, tak i uprostřed obratu. Dalším rysem takovýchto přičestí je, že se prakticky vyskytují bez záporu. Krapivina dospěla k závěru, že v ruském jazyce existují činná přičestí budoucího času tvořená od sloves dokonavého vidu, i když jsou normativními gramatikami zakázána. Z druhé strany je jejich užívání pochopitelné strukturálně a jejich pravidelný výskyt v tematicky i stylem různorodých textech to jen potvrzuje. Součástí její práce byl experiment, který měl ukázat, jak se rodilí mluvčí staví ke tvoření takovýchto přičestí.

---

⁹⁹ Крaпивинa, К. A.: *Причастный таксис в русском языке*. Дипломная работа, Санкт-Петербург, 2009

Výsledek byl následující: Rodilí mluvčí nevnímají participia budoucího času jako odpovídající gramatické normě, avšak je v ústní řeči akceptují. Míra užití je nižší než míra užívání příčestí minulého a přítomného času. Závěrem této práce je zjištění, že příčestí budoucího času se v současném ruském jazyce užívají a nejsou vnímána okrajově natolik, abychom jejich použití mohli označovat za náhodné chyby. Tato příčestí nejsou rodilými mluvčími vnímána jako něco absolutně cizího jazykovému systému a mohou být vnímána jako součást ruského systému příčestí, která se tvoří od dvou vidů a tří časů.

5.3.1 Tvoření a funkce participií budoucího času v současném ruském jazyce

Činná příčestí přítomného času je možné tvořit téměř od libovolného nedokonavého slovesa ruského jazyka, pokud má dané sloveso subjekt. Proto, jestliže existuje pár sloves se stejným kořenem, které se odlišují pouze prefixem (*читать — прочитать, белить — побелить*), je možné logicky předpokládat, že i příčestí budoucího času od dokonavých sloves se budou odlišovat od příčestí činných přítomných pouze prefixem: *читающий — читающий, белящий — побелящий*.

Avšak slovesa dokonavá se od sloves nedokonavých netvoří vždy pouze přidáním prefixu.

J. I. Князев¹⁰⁰ vyčleňuje čtyři skupiny bezpředponových sloves dokonavých:

1. Slovesa se sufixem – ну: *блеснуть*
2. Skupina 15 –ti sloves zakončených na – ить: *лишить, купить, кончить*
3. Skupina 6 – ti krátkých sloves: kořen + ukazatel infinitivu: *стать, дать, пасть, сесть, лечь, деть*
4. Skupina sloves typu *взять, поймать, ответить*, kde se prefix vyčleňuje pouze historicky.

Pokud bereme v úvahu zmíněnou morfoložickou identičnost tvoření participií přítomných činných a tvoření participií budoucích činných, která vznikají od souvztažného slovesa dokonavého vidu, pak podle A. V. Vlachova je prakticky možné tvořit činná participia budoucího času od libovolného dokonavého slovesa.

---

¹⁰⁰ Князев, Ю. П.: *Морфология современного русского языка*. Санкт-Петербург, 2008., с. 399

Avšak tato teoretická formulka neznamená, že k tvoření participií budoucího času automaticky dochází. Například formy přičestí *сделающий, скажущий, придущий* zní rodilým mluvčím přirozeně, avšak naopak je tomu u forem přičestí typu *удадующийся, останущийся, сообщающий*.

A. V. Vlachov¹⁰¹ ke zkoumání této problematiky využíval elektronické vyhledávače google.com, yandex.ru, a také ruský národní korpus. Z těchto zdrojů vytvořil jakýsi přehled faktorů, na kterých závisí tvoření činných přičestí budoucího času.

5.3.1.1 Závislost tvoření přičestí budoucího času a slovesné třídy

Vlachov používá rozšířenou klasifikaci podle Ruské gramatiky z roku 1980. Tato klasifikace obsahuje X. slovesných tříd v závislosti na vztahu kořene v minulém a přítomném čase.

Таблица 2. Глагольные классы по [Русская грамматика 1980]

Класс	Соотношение основ	Примеры
I	-/Ø/- // -/j/-	<i>ахать — аха-л-а — аха[j-у]т, выть — вы-л-а — во[j-у]т</i>
II	-/ova/- // -/uj/-	<i>командовать — команда-л-а — команду[j-у]т</i>
III	-/nu/- // -/n/-	<i>прыгнуть — прыгну-л-а — прыгн-ут</i>
IV	-/Ø/- // -/n/-	<i>зябнуть — зяб-л-а — зябн-ет, вянуть — вя-л-а — вян-ет</i>
V	гласная // -/Ø/-	<i>вязать — вяза-л-а — вяж-ут, брать — бра-л-а — бер-ут</i>
VI	Совпадают	<i>течь — тек-л-а — тек-ут, нести — нес-л-а — нес-ут</i>
VII	-/Ø/- // -/d/t/v/n/-	<i>вести — ве-л-а — вед-ут, жить — жи-л-а — жив-ут</i>
VIII	-/va/- // -/j/-	<i>создавать — создава-л-а — созда[j-у]т</i>
IX	-/a/- // -/n/m/- ²⁰	<i>жать — жа-л-а — жн-ут, жать — жа-л-а — жм-ут</i>
X	-/i/e/a/- // -/Ø/-	<i>будить — буди-л-а — буд-ят, бдеть — бде-л-а — бд-ят</i>

¹⁰¹ Влахов А. В.: *Причастия будущего времени в русском языке*. Санкт-Петербург, 2010, с. 3

Slovesa prvních IX. tříd patří k prvnímu časování, slovesa X. třídy ke druhému.

Kromě těchto skupin existuje celá řada tzv. izolovaných sloves:

- a) *зиждуться* a *зыбуться* – tvoří minulý čas podle X. třídy (*зиждилась, зыбилась*) a ostatní formy podle V. třídy (*зиждутся, зыблются*) a také sloveso *мяукать*, které může tvořit minulý čas podle I. nebo V. třídy (*мяукала*) a ostatní formy tvoří podle X. třídy (*мяучат*)
- b) *хотеть, бежать, чтить* – část forem přítomného času se tvoří podle 1. časování a část podle 2. – *хотеть* – *хочешь, хочет*, ale *хотим, хотят*
- c) *есть, надоесть, дать, создать, быть, ехать, идти* (a také všechna slovesa s částí – *есть, - дать, - быть, - ехать, - йти*), které mají zvláštní sadu koncovek

Tvorba příčestí budoucího času od sloves různých tříd je očividně nepřímou spojená s morfonologickým změnami vznikajícími na konci kořene přítomného nebo budoucího času.

U sloves VIII. třídy můžeme ihned říci, že tvoření příčestí budoucího času není možné, jelikož všechna slovesa dané třídy patří k nedokonavému vidu. V II. slovesné třídě se k dokonavému vidu řadí pouze prefixální slovesa s jednoslabičným či víceslabičným kořenem přítomného času a také obouvidová slovesa typu - *стилизовать*.

Výsledky¹⁰², které Vlachov získal z internetových vyhledávačů (google.com, yandex.ru), jsem se rozhodla zaktualizovat a výsledkem mého šetření jsou níže uvedené údaje. Tato data nám potvrzují slova Vlachova, že od sloves II. třídy typu – *потребовать* se tvoří příčestí budoucího času často a zcela volně. K dnešnímu dni je počet nalezených výsledků ještě vyšší než uváděl Vlachov v roce 2010.

Případů užití příčestí budoucího času od slovotvorného hnízda – *требовать* bylo nalezeno okolo 2 000 (*потребующий*), od slovotvorného hnízda – *жертвовать* (*пожертвующий*) – okolo 2 000, *способствовать* – okolo 1 200 (*способствующий*), *совершенствовать* – okolo 3 000 (*усовершенствующий*), *наследовать* – okolo 1 000 (*унаследующий*), *публиковать* – okolo 3 000 (*опубликующий*).

Od sloves II. třídy přítomného času s jednoslabičným kořenem bylo nalezeno pouze 48 případů užití příčestí budoucího času – *наплюющий*, užití ostatních (*сблюющий, сжующий*) se objevilo pouze ojedinele. Neproduktivnost této třídy může tkvět ve shluku labiálních samohlásek, které mohou být pro rodilé mluvčí nelibozvučné.

¹⁰² Влахов, А. В.: *Причастия будущего времени в русском языке*. Санкт – Петербург, 2010, с. 28 -33

Od sloves I. slovesné třídy se přičestí budoucího času tvoří také často. Internetové vyhledávače nám poskytly k dnešnímu dni¹⁰³ tyto údaje:

сумеющих – více než 4500 výsledků, *сделающих* – více než 3500 výsledků, *пожелающих* – více než 5000 výsledků, *сыграющих* – více než 1500 výsledků, *прочитающих* – více než 800 výsledků, *успеющих* – okolo 700 výsledků, *посчитающих* – více než 3000 výsledků, *постарающихся* – 52 výsledků.

Slovesa III. a IV. třídy se od ostatních sloves dokonavých liší zejména tím, že dokonavost těchto sloves je tvořena sufixem – *ну* a ne prefixem, jak tomu bývá u ostatních slovesných tříd. Zdálo by se, že tato slovesa budou patřit k nejproduktivnějším skupinám, od kterých se tvoří přičestí budoucího času, jelikož slovesa III. třídy jsou velice frekventovaná a také morfém – *ну* je vnímán v ruském jazyce jako ukazatel dokonavosti.

Avšak zřejmě díky vzájemnému vlivu sloves II. a IV. třídy a také díky existenci mnoha vzorů u těchto sloves, dochází k tomu, že přičestí budoucího času těchto tříd nejsou příliš častá. Například od sloves IX. třídy bylo nalezeno: *погибнувших* – okolo 500 výsledků, *достигнувших* – okolo 100 výsledků.¹⁰⁴

Slovesa V. třídy nejsou při tvoření přičestí budoucího času příliš produktivní. Častěji můžeme nalézt pouze forma *скажущих* – okolo 280 výsledků.¹⁰⁵

Podobná je situace u sloves VI. třídy. Slovesa z první podskupiny zakončená na – *чь*, budoucí participia téměř netvoří. Můžeme nalézt pouze varianty *смогущих*, *помогущих*, pro které v internetovém vyhledávači najdeme okolo 100 výsledků¹⁰⁶ pro každé z nich. Je zajímavé, že v *Русской корпусной грамматике*¹⁰⁷ nalezneme rozporuplný názor, který říká, že není tendence vytvářet činná přičestí od sloves *мочь* и *хотеть*, což by mělo mít za následek taktéž nevytváření participií budoucího času od těchto sloves, avšak z výsledků nalezených na internetových vyhledávacích dostáváme pohled zcela opačný. Druhá podskupina této slovesné třídy, slovesa typu – *несту* se ve formě budoucích přičestí také často nevyskytuje. Ve vyhledávači můžeme nalézt formy *принесущих*, *привезущих*, avšak množství výskytů není příliš vysoké.

---

¹⁰³ Výsledky ke dni 5. 6. 2015

¹⁰⁴ Výsledky ke dni 5. 6. 2015

¹⁰⁵ Výsledky ke dni 5. 6. 2015

¹⁰⁶ Výsledky ke dni 5. 6. 2015

¹⁰⁷ <http://rusgram.ru/index>

Slovesa VII. třídy také nepatří k příliš produktivním. Nejčastějšími formami přičestí budoucího času jsou formy *станущий* - okolo 500 výskytů, *сядущий* – okolo 30 výsledků¹⁰⁸. Od ostatních sloves této třídy se přičestí budoucího času téměř netvoří.

Sloves IX. třídy přičestí budoucího času tvoří velmi zřídka. Nejčastějšími jsou formy *возьмущий* a *начнущий*- okolo 200 výsledků¹⁰⁹ pro každé z nich.

Slovesa X. třídy přičestí budoucího času tvoří také pouze zřídka. Je možné nalézt formy *появляющийся* – okolo 100 výskytů, *получающий* – okolo 350 výskytů, *понравляющийся* – okolo 50 výskytů, *полюбящий* – okolo 100 výskytů, *ответящий* – okolo 200 výskytů, *решающий* – okolo 400 výskytů, *запоминающий* – okolo 200 výskytů, *вспоминающий* – okolo 50 výskytů.¹¹⁰

Nakonec skupina izolovaných sloves. Přičestí budoucího času se dle Vlachova tvoří pouze od slovotvorného hnízda – *идти* (*придущий, уйдущий*) – okolo 700 výskytů a od slovotvorného hnízda *хотеть* (*захотящий* – okolo 200 výsledků).¹¹¹ Rozporuplný názor můžeme opět nalézt v již výše zmíněné *Русской корпусной грамматике*, která tvrdí, že se tvoří činná přičestí taktéž od sloves *есть* (*едящий*), *быть* (*сущий*), ze kterých by tedy bylo možné také vytvořit nenormativní přičestí budoucího času.

Významný vliv na tvorbu participií budoucího času bude mít pravděpodobně odlišnost v oblasti kmene a sufixu ve tvaru dokonavém a nedokonavém. Pokud je rozdíl pouze v prefixu (*делающий/сделающий*), tvar bude pro mluvčí přijatelnější, než pokud se rozdílnost vidu projevuje v sufixu daného participia (*решающий/решающий*). Na tvorbu těchto přičestí má pravděpodobně také velký vliv fonetická situace, jakožto například shluk několika sykavek a labiálních samohlásek před participiálním sufixem, což je mluvčími vnímáno nelibozvučně.

---

¹⁰⁸ Výsledky ke dni 5. 6. 2015

¹⁰⁹ Výsledky ke dni 5. 6. 2015

¹¹⁰ Výsledky ke dni 5. 6. 2015

¹¹¹ Výsledky ke dni 5. 6. 2015

5.3.1.2 Závislost na zvratnosti/nezvratnosti slovesa

Na tvoření budoucích participií se mohou podílet i další morfologické charakteristiky slovesa. Zvratná slovesa podle údajů z knihy *Русские возвратные глаголы в общей системе отношений залоговости*¹¹² М. А. Šeljapina, tvoří pouze 10% všech sloves dokonavého vidu, což snižuje také pravděpodobnost užívání jejich nespisovných forem. Tato neproduktivita zvratných sloves při tvoření přičestí budoucího času není spojena pouze s jejich sémantikou, ale také se složitou morfologickou strukturou výsledných forem.

5.5 Příklady činných participií budoucího času z dnešního internetu:

Filoložka M. J. Glovinskaja ve svém článku¹¹³ uvádí nejčastější potenciální tvary, které jsou v dnešní době na internetu nejrozšířenější. Těmito tvary jsou podle ní *полетящий, пожелаящий, предъявляющий, интересующий, увидящий, заметящий a открояющийся*.

Já jsem si pro tuto práci vybrala čtyři nenormativní participia budoucího času, u kterých jsem se pokusila najít různé situace a zdroje jejich užití. Jedná se o participia *сумеющий, делающий, увидящий, интересующий*. Pracovala jsem s vyhledávači google.com, yandex.ru a Ruským národním korpusem¹¹⁴, ze kterých jsem získala následující příklady a údaje.

5.5.1 Сумеющий

- počet výskytů k 14.8.2015: google.com - 4 350, yandex.ru – 5 000
- Ruský národní korpus - nenalezen žádný záznam.

1. Литвин: Ульяновченко – системный политик, *сумеющий* разграничить политическое и служебное.¹¹⁵
2. Нужен человек *сумеющий* положить кабоновую ткань на стеклопластик¹¹⁶

¹¹² Шелякин, М. А.: *Русские возвратные глаголы в общей системе отношений залоговости*. Санкт – Петербург: Наука, 1991

¹¹³ Гловинская, М. Я.: *Язык Интернета как средство обнаружения неустойчивых участков языка*. Русский язык: исторические судьбы и современность: III Межд. конгресс исследователей русского языка. М.: МАКС Пресс, 2007, с. 180

¹¹⁴ <http://www.ruscorpora.ru/>

¹¹⁵ http://durdom.in.ua/ru/main/news_article/news_id/8579/filter/interesting/order/desc.phtml, 29.12.2014

¹¹⁶ <https://ulanovka.ru/topic/38741-нужен-человек-сумеющий-положить-кабоновую-тка/>, 29.12.2014

3. ребят))) мне нужен человек, *сумеющий* оценить и прокритиковать мой первый фанфик по Гарри Поттеру! пожалуйста, найдитесь¹¹⁷
4. Нужен человек, *сумеющий* написать программу для рассылки смс сообщений.¹¹⁸
5. Остался ли в природе мужчина, *сумеющий* влюбить и влюбиться в молодую маму двоих детей.¹¹⁹

5.5.2 Сделающий:

- počet výskytů k 14.8.2015: google.com – 4 220, yandex.ru – 3 000
- Ruský národní korpus - nenalezen žádný záznam.

1. Объявление о продаже Интернет-магазин часов, *сделающий* Вас свободными в Ростовской области на Avito¹²⁰
2. «Первый год после свадьбы» - мини-журнал, *сделающий* вас богаче.¹²¹
3. Church – новый язык, *сделающий* новые системы искусственного интеллекта более интеллектуальными.¹²²
4. нужен 1 человек *сделающий* форум за 130 рублей отписываемся тут или мне в лс¹²³
5. Эксклюзивные свадебные аксессуары – это замечательный подарок, *сделающий* Вашу свадьбу или свадьбу Ваших друзей неповторимой и запоминающейся! Эксклюзивные. - презентация¹²⁴

¹¹⁷<http://beon.ru/discussion/11076-395-reb jat-mne-nuzhen-chelovek-sumejuschii-ocenit-i-prokritikovat-moi-read.shtml>, 29.12.2014

¹¹⁸<http://www.weblancer.net/projects/68123.html>, 29.12.2014

¹¹⁹<http://mylove.ru/natali26192/diary/ostalsya-li-v-prirode-mujchina-sumeushiy-vlubit-i-vlubitsya-v-moloduu-mamu-dvoih-detey/>, 29.12.2014

¹²⁰https://www.avito.ru/rostov-na-donu/gotoviy_biznes/internet-magazin, 29.12.2014

¹²¹<http://start.bl.by/idea/329041.php>, 29.12.2014

¹²²<http://www.dailytechinfo.org/infotech/1177-church-novyj-yazyk-sdelayushhij-novye-sistemy-iskusstvennogo-intellekta-bolee-intellektualnymi.html>, 29.12.2014

¹²³<http://zismo.biz/forum/51-42271-1>, 29.12.2014

¹²⁴<http://www.myshared.ru/slide/743862/>, 29.12.2014

5.5.3 Увидящий:

- počet výskytů: google.com – 4 220, yandex.ru – 3 000

- V ruském národním korpusu nalezen jeden dokument a to právě text manifestu Vadima Gabrieleviče Šerneviče¹²⁵.

1. Читатель *увидящий* Вашу просьбу о прочтении, поймет, что Вы человек серьезный, готовый принять критику и соответственно движущийся ВПЕРЕД!¹²⁶
2. Желаящий да увидит, *увидящий* да обрящет, иногда бревно в своем глазу не видят, куда уж тут до метафизических явлений¹²⁷
3. Человек *увидящий* граста и выживший должно быть большой везунчик или очень великий маг.¹²⁸
4. Ребенок, *неувидящий* свою мать¹²⁹
5. Меня всё посещали мысли, что я скажу ребёнку, случайно оказавшемуся в праздничные дни в своей родной школе и *увидящий* там это...¹³⁰

5.5.4 Заинтересующий:

- počet výskytů k 14.8.2015: google.com – 1 690, yandex.ru – 36 000

- Ruský národní korpus - nenalezen žádný záznam.

1. Сайт *заинтересующий* любителей клубной ,и не только, музыки¹³¹
2. МТС создает сервис, *заинтересующий* многих абонентов¹³²
3. Вопрос думаю *заинтересующий* всех¹³³
4. Редкий фильм, *заинтересующий* любителей военно-морской тематики¹³⁴

---

¹²⁵ „Необходимо, наконец, создать причастие будущего по принципу: придуший, увидящий, рошумящий. Мое фамилие прошумящий веками.“

¹²⁶<http://www.proza.ru/avtor/4398tiv>, 29.12.2014

¹²⁷<http://pro-radio.ru/off/5979-11/>, 29.12.2014

¹²⁸<http://magomir.ru/samouprav/2003-2/magsuch/>, 29.12.2014

¹²⁹http://www.islamnews.ru/news47198.html?keepThis=true&TB_iframe=true&height=500&width=1100&caption=Ислам+и+мусульмане+в+России+и+в+мире, 29.12.2014

¹³⁰<http://travel-story.ru/news/detail.php?ID=1115>, 29.12.2014

¹³¹<http://www.imho.ws/showthread.php?t=58446>, 29.12.2014

¹³²http://extreme-phones.ru/news/mts_sozdaet_servis_zainteresujushhij_mnogikh_abonentov/2014-03-05-67, 29.12.2014

¹³³<http://otvet.mail.ru/question/87033145>, 29.12.2014

5. Кроме того, в книгу входит составленный автором уникальный и, бесспорно, *заинтересующий* и профессиональных лингвистов Краткий лексикон наиболее популярной разговорной лексики 50-60-х годов – весьма обширный, объёмом почти в два печатных листа.¹³⁵

Výsledků z Ruského národního korpusu, ve kterém nalezneme pouze jednu zmínku o přičestí budoucího času *увидящий*, a to text manifestu Vadima Gabrieleviče Šerneviče, nám jasně potvrzují nenormativnost těchto přičestí. K ostatním přičestím nanelazneme v tomto korpusu žádný písemný doklad. Avšak rozporuplný výsledek nám ukazuje množství výskytů a výše uvedené příklady používání těchto přičestí budoucího času na internetu. Tímto se potvrzují dřívější výsledky experimentu Krapivinoj, ze kterého vyplynulo, že rodilí mluvčí nevnímají takováto přičestí jako okrajová a v neformální komunikaci je akceptují.

---

¹³⁴<http://filmoobzor.com/video-redkiy-film-zainteresuyushhiy-lyubiteley-voenno-morskoy-tematiki/>, 29.12.2014

¹³⁵<http://v-tretyakov.livejournal.com/1253028.html>, 29.12.2014

6 Dotazníkové šetření

Vzhledem k tomu, že se v tištěných publikacích téma morfologické defektivnosti vyskytuje velmi sporadicky, považovala jsem za nutné opřít se o dotazníkové šetření za účelem zmapování vztahu rodilých mluvčích i studentů ruštiny jako cizího jazyka k tomuto jevu. Pro tvorbu dotazníku jsem si vybrala internetové stránky www.survio.com. Dotazník jsem sestavila tak, aby v něm byly zastoupeny otázky uzavřené i otázky otevřené. Respondenti tak dostali možnost volby, v případě otázek uzavřených, v případě otázek otevřených měli možnost se k problematice vyjádřit ze své vlastní zkušenosti.

Adresa dotazníku: <http://www.survio.com/survey/d/M2R7A1F0A9G3W5R3Q>

1. Je ruština Váš mateřský jazyk / Русский Ваш родной язык?

- ANO / ДА
- NE / НЕТ

2. Vzdělání / Образование

- ZÁKLADNÍ/ НАЧАЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ
- STŘEDNÍ / СРЕДНЕЕ ОБРАЗОВАНИЕ
- VYSOKOŠKOLSKÉ / ВЫСШЕЕ ОБРАЗОВАНИЕ

SLOVESA V ZÁVORCE UVEĎTE VE TVARU BUDOUCÍHO ČASU DOKONAVÉHO VIDU:

ГЛАГОЛЫ В СКОБКАХ ПОСТАВЬТЕ В ФОРМУ БУДУЩЕГО ВРЕМЕНИ СОВЕРШЕННОГО ВИДА:

3. Я (победить) в этом гимнастическом соревновании.

- Победу
- Побежду
- по другому (напишите)

4. В этом году я (учредить) новую компанию по производству мебели.

- Учрежу
- Учрежду
- по другому (напишите)

5. Летом я (очутиться) на берегу Черного моря.

- Очушусь
- Очутюсь
- по другому (напишите)

OD SUBSTANTIV V ZÁVORCE UTVOŘTE FORMU GENITIVU PLURÁLU.

ОТ СУЩЕСТВИТЕЛЬНЫХ В СКОБКАХ ОБРАЗУЙТЕ РОДИТЕЛЬНЫЙ ПАДЕЖ МНОЖЕСТВЕННОГО ЧИСЛА.

6. Без (мечта) нет полноценной жизни.

- Мечт
- Мечтов
- по другому (напишите)

7. В Древней Руси крестьяне обязывались к выплате высоких (мзда).

- Мзд
- Мздов
- по другому (напишите)

8. Немало (башка) вражеских зарыто на поле боя после тяжелой битвы.

- Башк
- Башок
- по другому (напишите)

9. Tvar participia "Сумеющий" / Форма причастия "Сумеющий":

- SPRÁVNÉ (jedná se o přičestí přítomné činné) / ПРАВИЛЬНАЯ (это причастие настоящего времени действительного залога)
- NESPRÁVNÉ (forma participia by odpovídala tvaru participia budoucího času, které v ruském jazyce neexistují) / НЕ ПРАВИЛЬНАЯ (форма причастия соответствует форме причастия будущего времени, которое в русском языке не существует)

10. Tvar participia "Заинтересующий" / Форма причастия "Заинтересующий":

- SPRÁVNÉ (jedná se o přičestí přítomné činné) / ПРАВИЛЬНАЯ (это причастие настоящего времени действительного залога)
- NESPRÁVNÉ (forma participia by odpovídala tvaru participia budoucího času, které v ruském jazyce neexistují) / НЕ ПРАВИЛЬНАЯ (форма причастия соответствует форме причастия будущего времени, которое в русском языке не существует)

11. Tvar participia "Увидящий" / Форма причастия "Увидящий":

- SPRÁVNÉ (jedná se o přičestí přítomné činné) / ПРАВИЛЬНАЯ (это причастие настоящего времени действительного залога)
- NESPRÁVNÉ (forma participia by odpovídala tvaru participia budoucího času, které v ruském jazyce neexistují) / НЕ ПРАВИЛЬНАЯ (форма причастия соответствует форме причастия будущего времени, которое в русском языке не существует)

12. Setkali jste se někdy s pojmem "neúplné paradigma"? Вы знаете понятие "неполная парадигма"?

- ANO / ДА
- NE / НЕТ

13. Slyšeli jste někdy o tom, že existují slovesa, která nemají tvar pro 1. osobu singuláru? Вы знаете, что существуют глаголы, у которых нет формы 1 лица единственного числа?

- ANO / ДА
- NE / НЕТ

14. Víte, že s problémem tvoření jednotlivých forem se můžeme setkat také u podstatných jmen (zejména v genitivu plurálu)? Вы знаете, что проблематика образования грамматических форм касается также существительных (особенно формы родительного падежа множественного числа)?

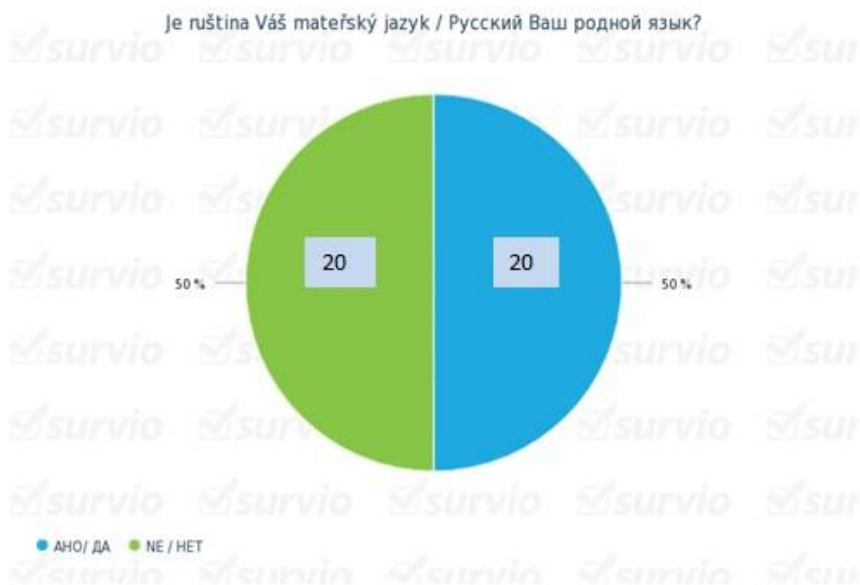
- ANO / ДА
- NE / НЕТ

15. Byla tato problematika probírána při výuce ruského jazyka (ve škole, na kurzech ruského jazyka)? Вы изучали подобную проблематику русского языка (в школе, на курсах русского языка)?

- NE / НЕТ
- ANO (napíšte kde a jak byla problematika objasněna/procvičována) / ДА (напишите где, как Вам ее объяснили/упражняли)

6.1 Celkové výsledky

1. Je ruština Váš mateřský jazyk/Русский Ваш родной язык?

2. Vzdělání/Образование

3. Я (победить) в этом гимнастическом соревновании.

По другому напишите:

1. Я одержу победу (или "победа будет за мной")
(т.к. глагол неупотребляется в 1 лице, ед.ч.)
2. Я одержу победу в этом гимнастическом соревновании.
3. Собираюсь победить, готов победить, смогу победить
4. Одержу победу/ выиграю
5. Выйду победителем
6. Планирую победить
7. neexistuje 1. os. sg.
8. Смогу победить
9. Буду победителем
10. Одержу победу (11krát)
11. Выйграю
12. Выиграю (2 krát)
13. Pomezhu
14. Побежу (4 krát)
15. Победю (3 krát)

4. В этом году я (учредить) новую компанию по производству мебели.

По другому напишите:

1. Планирую учредить, собираюсь учредить и т.п.
2. Учреждаю (несов. Вид) / буду учреждать
3. Намереваюсь учредить
4. Собираюсь учредить (3 krát)
5. Буду учреждать
6. Стану учредителем (3 krát)

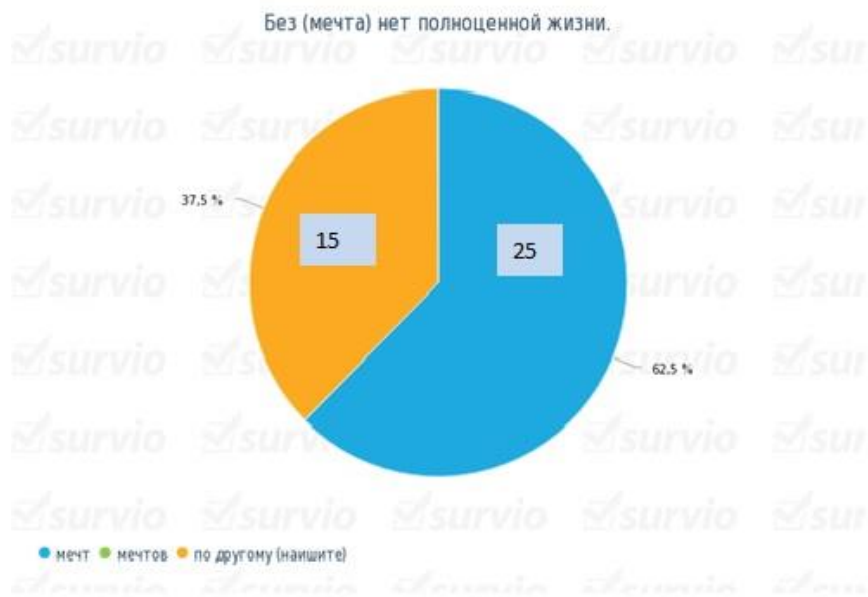
5. Летом я (очутиться) на берегу Черного моря.

По другому напишите:

1. Чисто гипотетически "очуюсь", но лучше "окажусь" / Пример совсем подходит для данного контекста.
2. Смогу побывать
3. окажусь (4 krát)
4. я окажусь (т.к. глагол не употребляется в 1 лице, ед.ч.)
5. намерен очутиться
6. мечтаю очутиться, рассчитываю очутиться и т.п.
7. смогу очутиться
8. очужусь
9. Очнусь (4 krát)
10. Смогу очутиться/ буду
11. Собираюсь очутиться
12. Буду ощущаться
13. Очучусь
14. Буду

6. Без (мечта) нет полноценной жизни.

По другому напишите:

1. мечты ("мечта" – слово указано в единственном числе, почему вариант "мечт"?)
2. (мечтаний) нет формы род.п. мн.ч.
3. Мечтаний (6 krát)
4. Мечты (4 krát)
5. нет, можно заменить на мечтаний
6. Мечты
7. Не существует (2 krát)

7. В Древней Руси крестьяне обязывались к выплате высоких (мзда).

По другому напишите:

1. Высокой мзды. В род.падеже множественного неупотребляется. Сущ. «мзда» употребляется только в ед.чи
2. Высокой мзды (4 krát)
3. Налогов (4 krát)
4. Данная форма отсутствует. Пришлось бы подобрать другое слово - вознаграждений и т.п.
5. Нет формы мн.ч. р. П
6. у этого слова нет формы в родительном падеже множественного числа
7. нет формы род.п. мн.ч.
8. податей
9. мезд (6 krát)
10. нет
11. поборов
12. нет формы Родительного падежа множественного числа
13. нет, можно оставить единственное число – высокой мзды

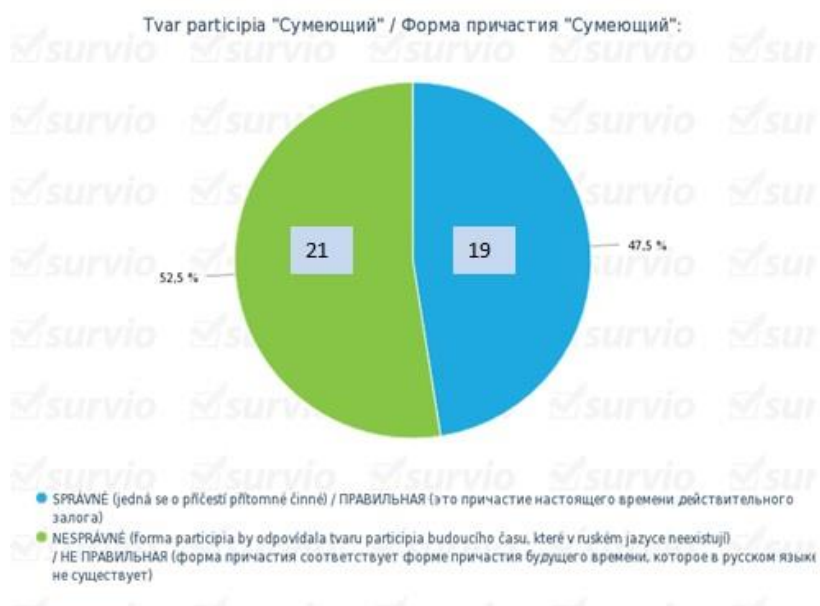
8. Немало (башка) вражеских зарыто на поле боя после тяжелой битвы.

По другому напишите:

1. Нет формы род.п. мн.ч.
2. bashek
3. Голов (6 krát)
4. Башков
5. Бошек (7 krát)

9. Tvar particípa "Сумеющий" / Форма причастия "Сумеющий":

10. Tvar particípa "Заинтересующий" / Форма причастия "Заинтересующий":

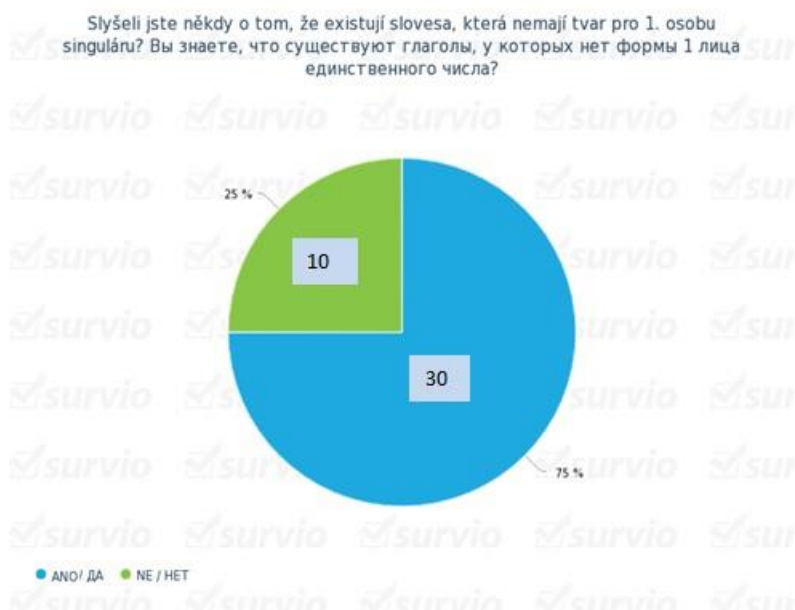
11. Tvar participia "Увидящий" / Форма причастия "Увидящий":

12. Setkali jste se někdy s pojmem "neúplné paradigma"? Вы знаете понятие "неполная парадигма"?

13. Slyšeli jste někdy o tom, že existují slovesa, která nemají tvar pro 1. osobu singuláru? Вы знаете, что существуют глаголы, у которых нет формы 1 лица единственного числа?

14. Víte, že s problémem tvoření jednotlivých forem se můžeme setkat také u podstatných jmen (zejména v genitivu plurálu)? Вы знаете, что проблематика образования грамматических форм касается также существительных (особенно формы родительного падежа множественного числа)?

15. Byla tato problematika probírána při výuce ruského jazyka (ve škole, na kurzech ruského jazyka)? Вы изучали подобную проблематику русского языка (в школе, на курсах русского языка)?

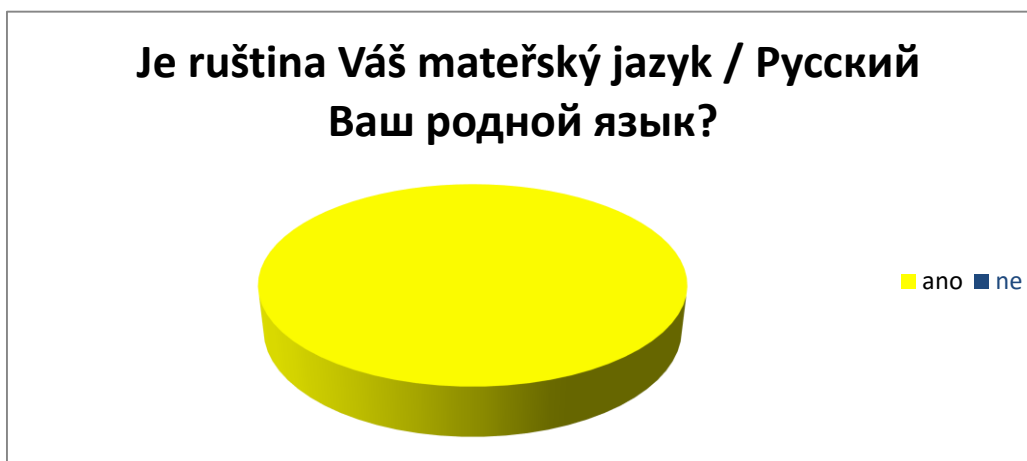

ANO (napište kde a jak byla problematika objasněna/procvičována):

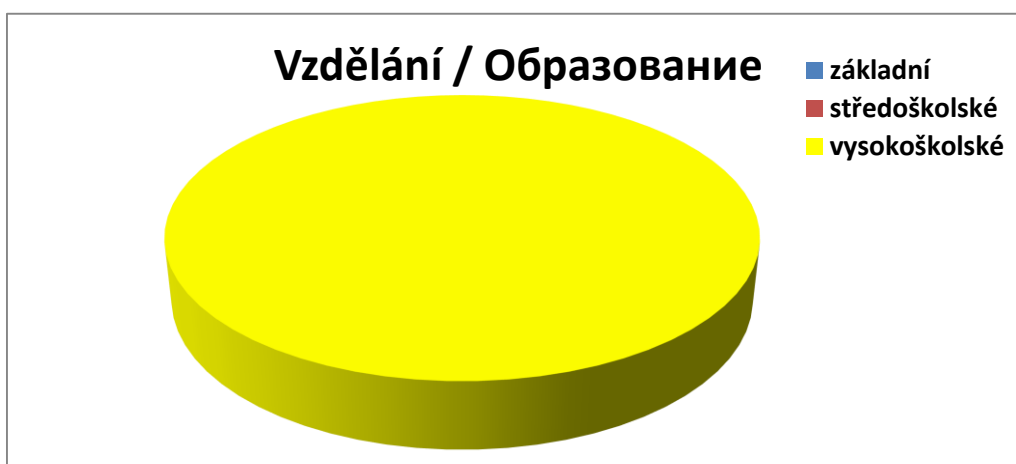
1. Okrajově jednotlivé případy při studiu filologie na univerzitě, ale velmi málo objasněna/procvičována
2. ano, ve škole na cvičeních
3. В школе
4. В университете, лекции (теория), семинары (практика), путем выполнения упражнений.
5. В университете в ЧБ...точно уже непомню каким образом
6. OSU, gramatika rj
7. Ves
8. в школе
9. в школе и институте
10. в средней школе, отдельная тема
11. В университете: объяснена нормами современной грамматики и историей языка.
12. В школе объясняли
13. Jen okrajově nastíněno při výuce ruského jazyka na VŠ formou přednášek
14. V 1. ročníku na vysoké škole mezi výjimkami ve skloňování podstatných jmen

6.2 Výsledky rodilých mluvčích:

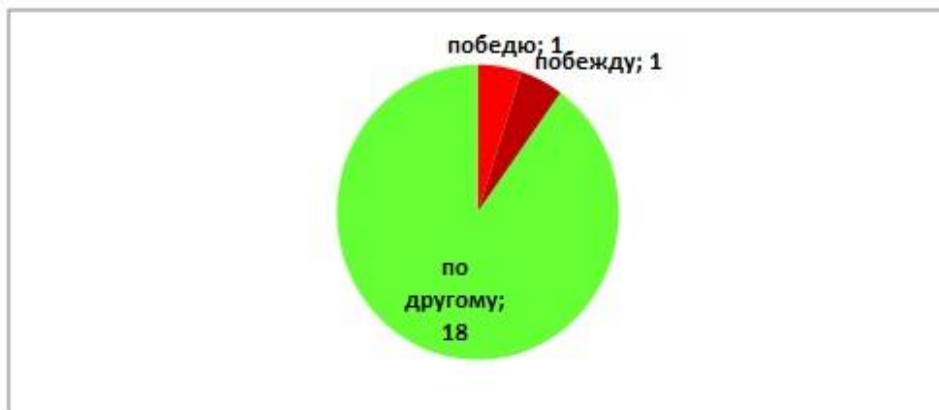
Otázka číslo 1.: Je ruština Váš mateřský jazyk / Русский Ваш родной язык?

Otázka číslo 2.: Vzdělání / Образование

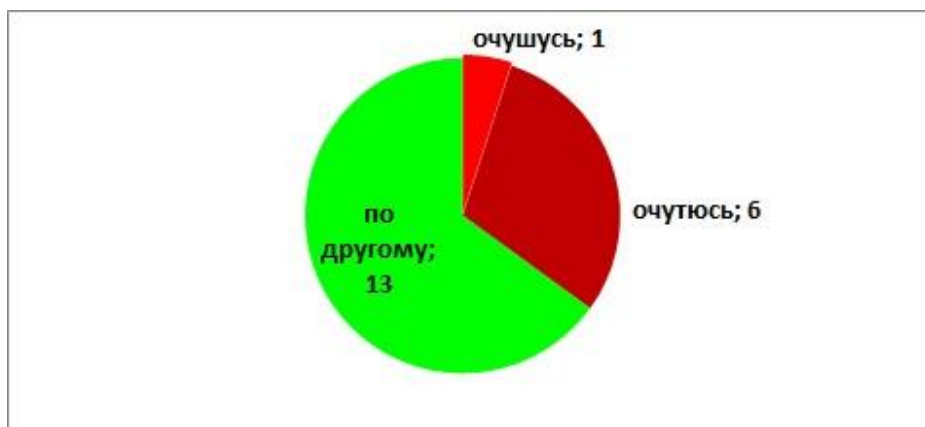
Отázka číslo 3: Я (победить) в этом гимнастическом соревновании:

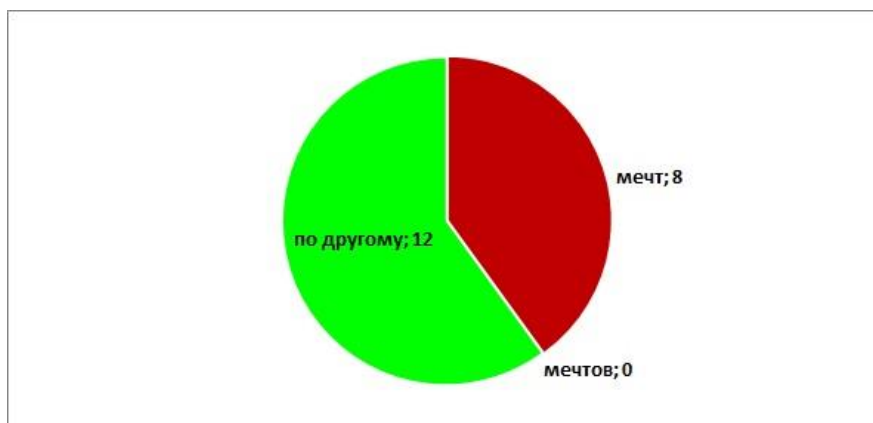
Отázka číslo 4: В этом году я (учредить) новую компанию по производству мебели.

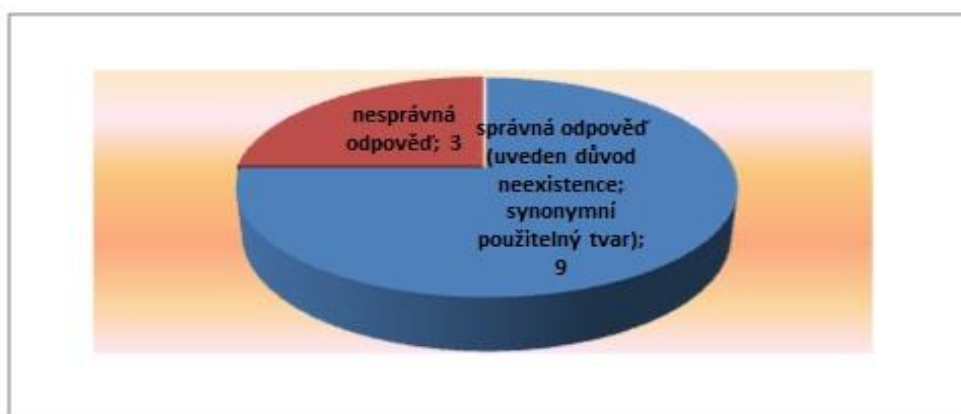
Отázka číslo 5.: Летом я (очутиться) на берегу Черного моря.

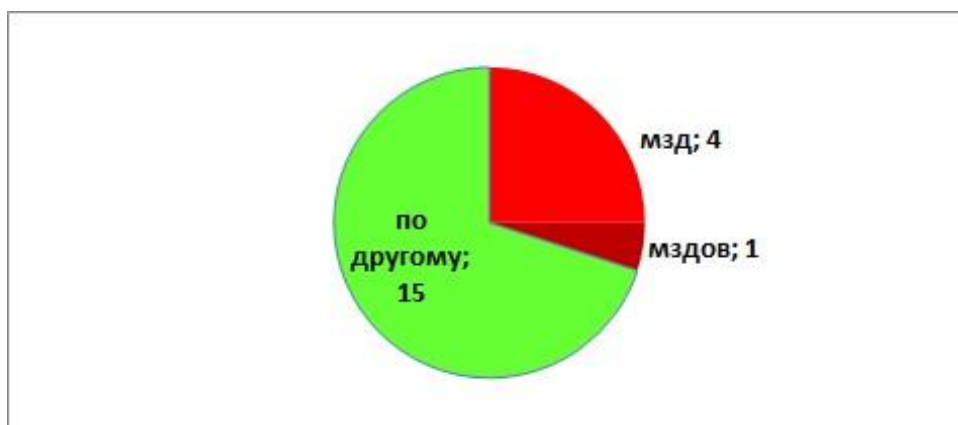
Отázka číslo 6.: Без (мечта) нет полноценной жизни

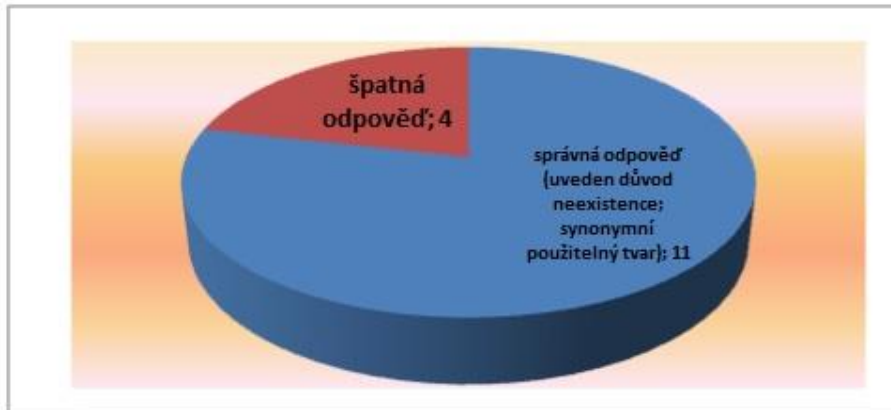
По другому:

Отázka číslo 7.: В Древней Руси крестьяне обязывались к выплате высоких (мзда).

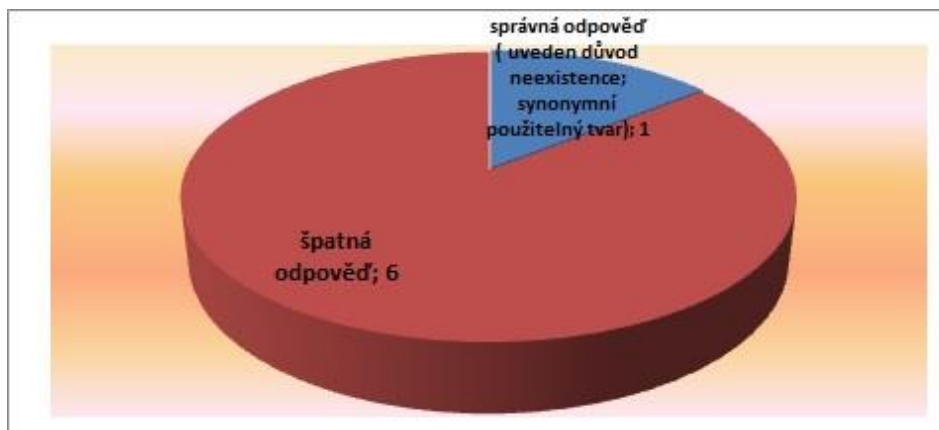
По другому:

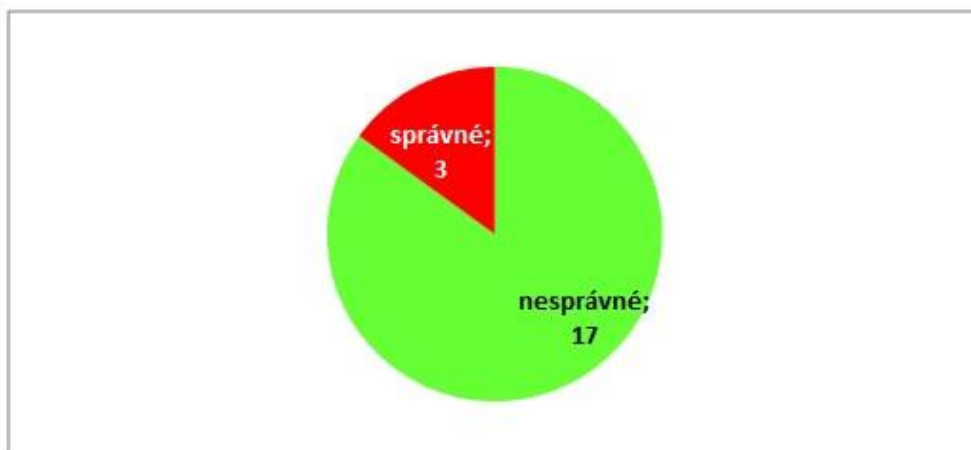
Otázka číslo 8.: Немало (башка) вражеских зарыто на поле боя после тяжелой битвы.

По другому:

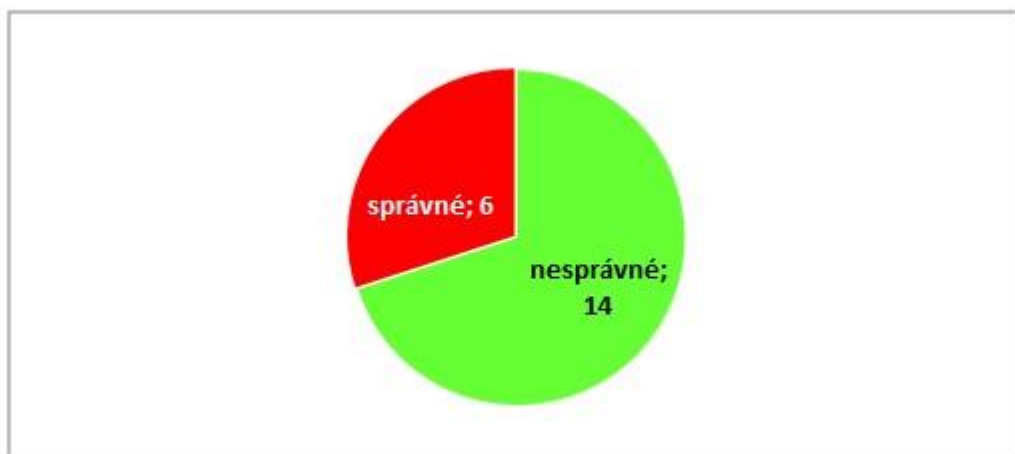
Отázka číslo 9.: Tvar participia "Сумеющий" / Форма причастия "Сумеющий"

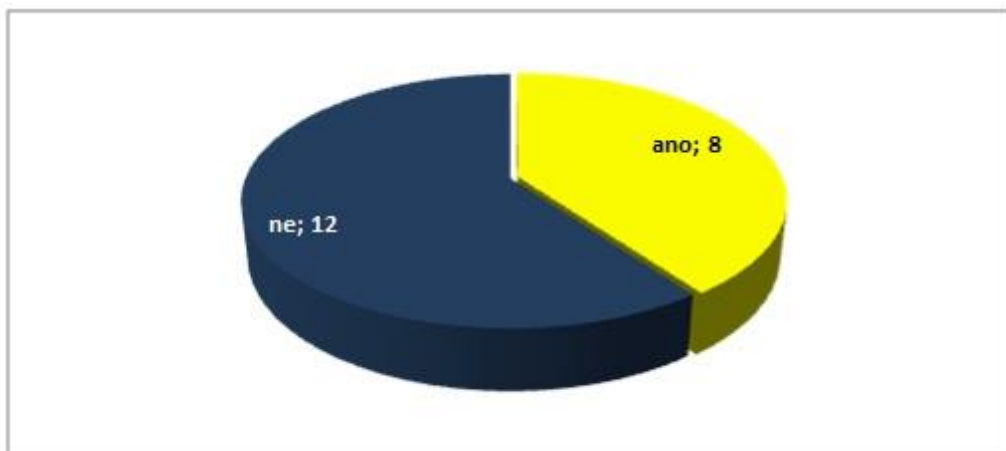
Отázka číslo 10.: Tvar participia "Заинтересующий" / Форма причастия "Заинтересующий":

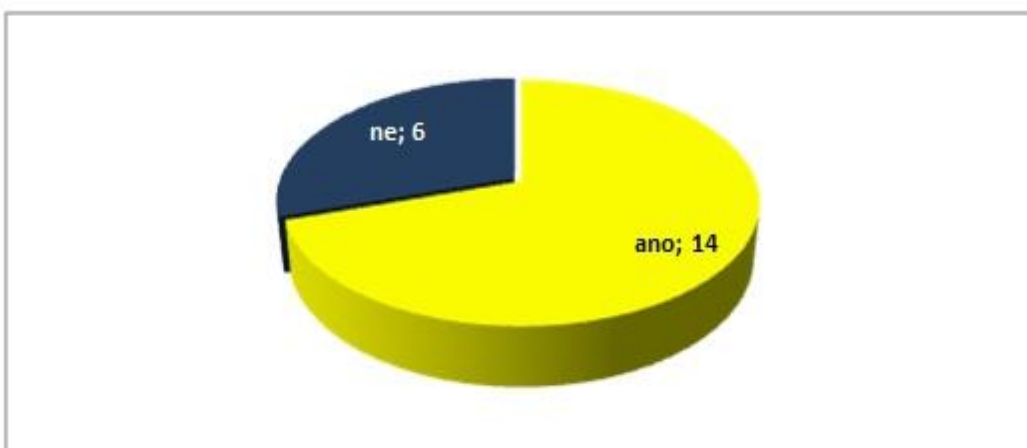
Отázka číslo 11: Tvar participia "Увидящий" / Форма причастия "Увидящий":

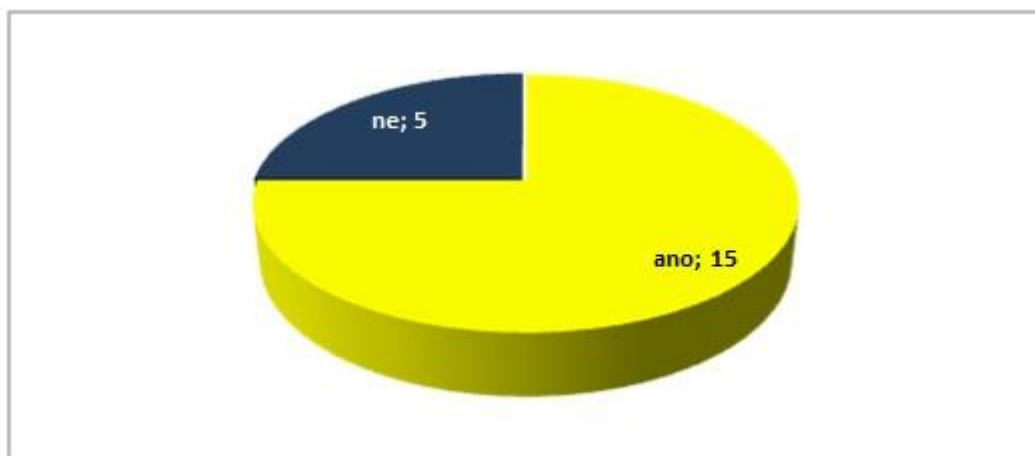
Отázka číslo 12.: Setkali jste se někdy s pojmem "neúplné paradigma"? Вы знаете понятие "неполная парадигма"?

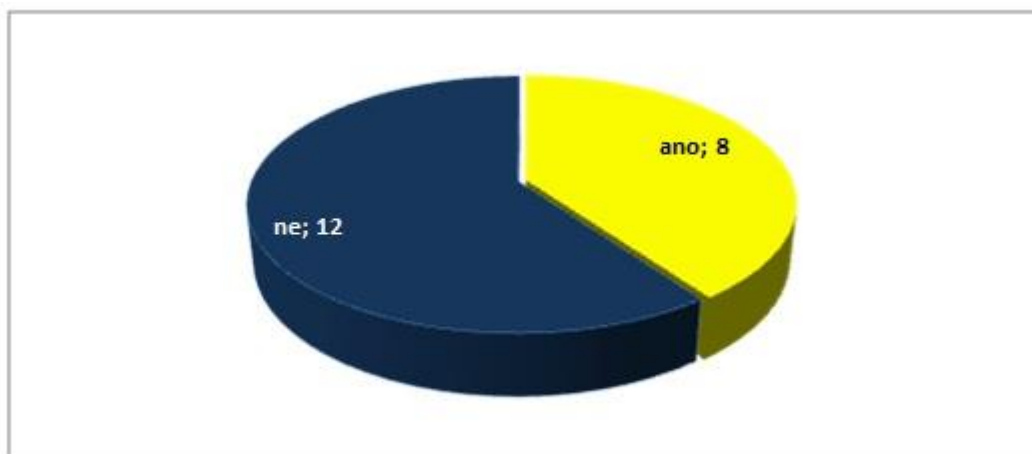
Отázka číslo 13.: Slyšeli jste někdy o tom, že existují slovesa, která nemají tvar pro 1. osobu singuláru? Вы знаете, что существуют глаголы, у которых нет формы 1 лица единственного числа?

Otázka číslo 14.: Víte, že s problémem tvoření jednotlivých forem se můžeme setkat také u podstatných jmen (zejména v genitivu plurálu)? Вы знаете, что проблематика образования грамматических форм касается также существительных (особенно формы родительного падежа множественного числа)?

Otázka číslo 15.: Byla tato problematika probírána při výuce ruského jazyka (ve škole, na kurzech ruského jazyka)? Вы изучали подобную проблематику русского языка (в школе, на курсах русского языка)?

6.3 Výsledky ruština jako cizí jazyk:

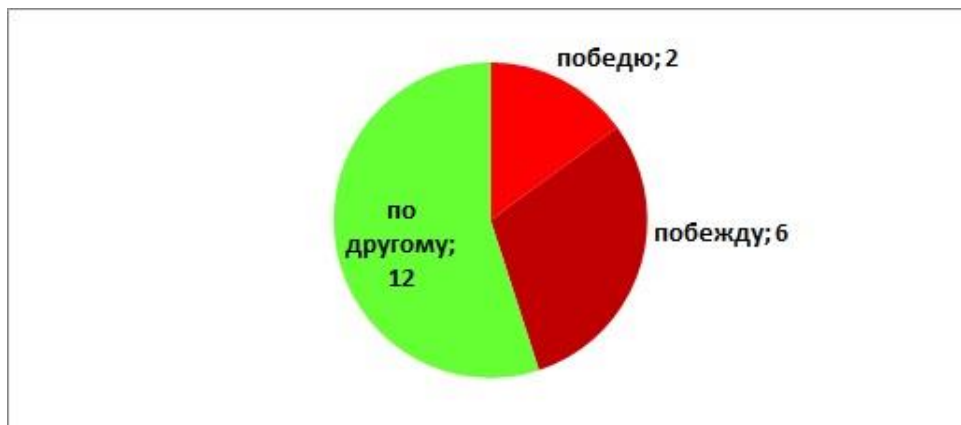
Otázka číslo 1.: Je ruština Váš mateřský jazyk / Русский Ваш родной язык?

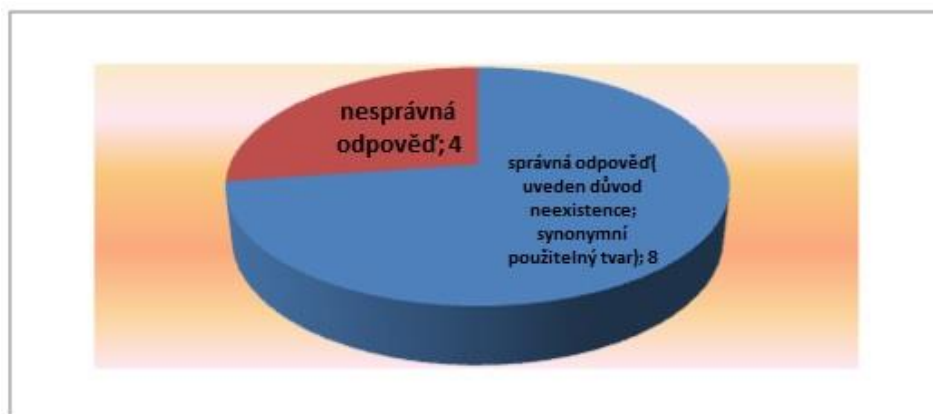
Otázka číslo 2.: Vzdělání / Образование

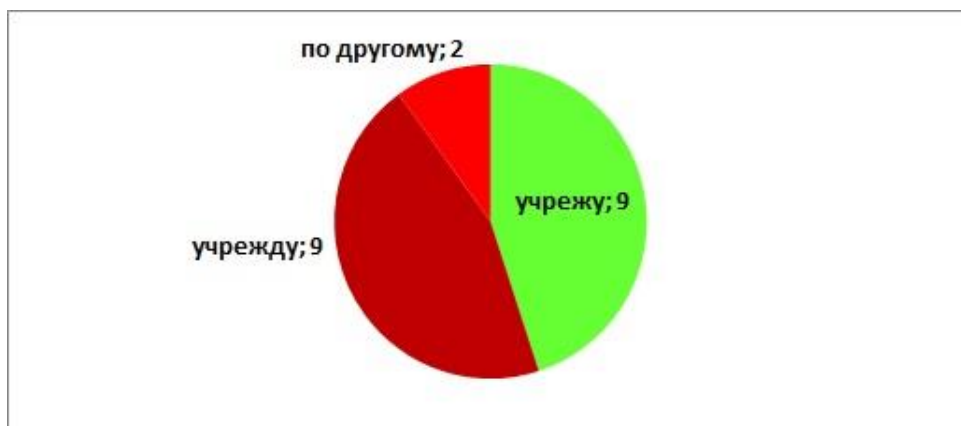
Отázka číslo 3.: Я (победить) в этом гимнастическом соревновании.

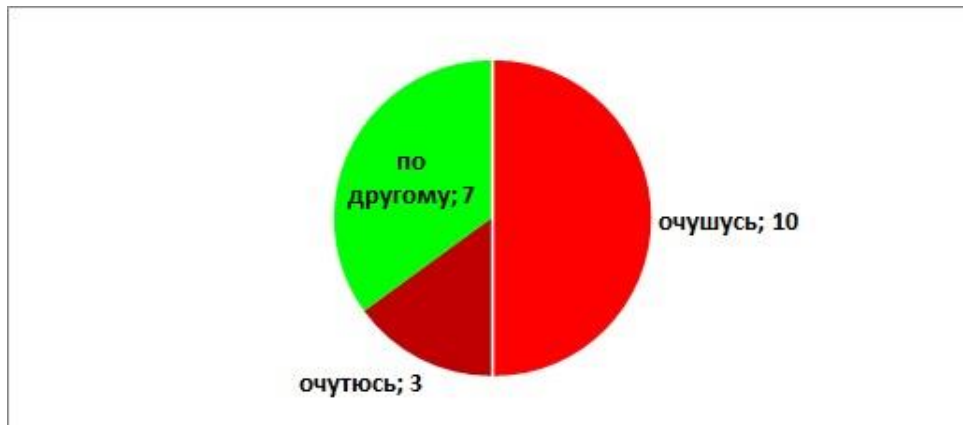
По другому:

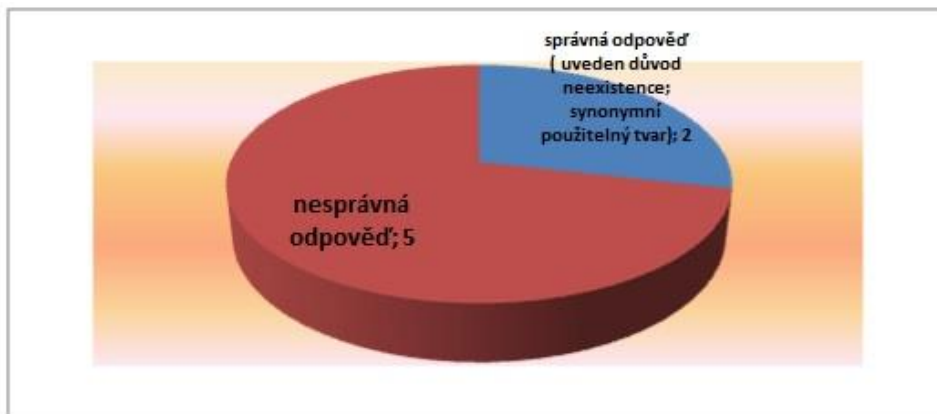
Отázka číslo 4.: В этом году я (учредить) новую компанию по производству мебели.

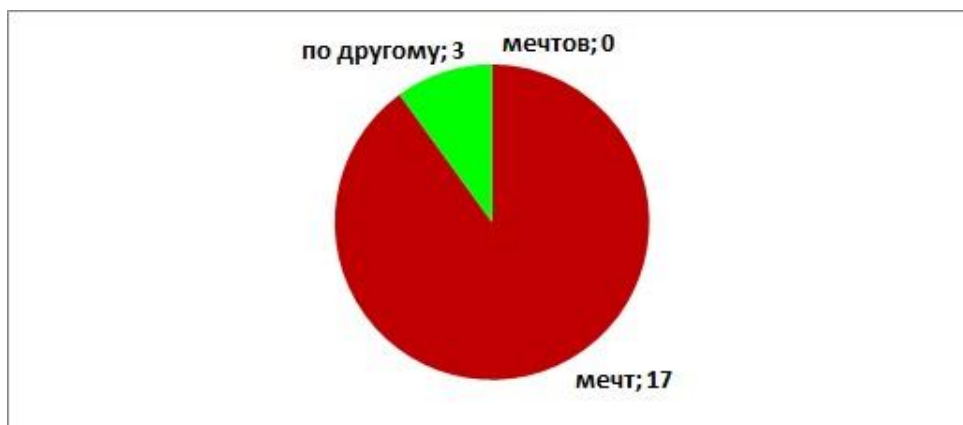
Отázka číslo 5.: Летом я (очутиться) на берегу Черного моря.

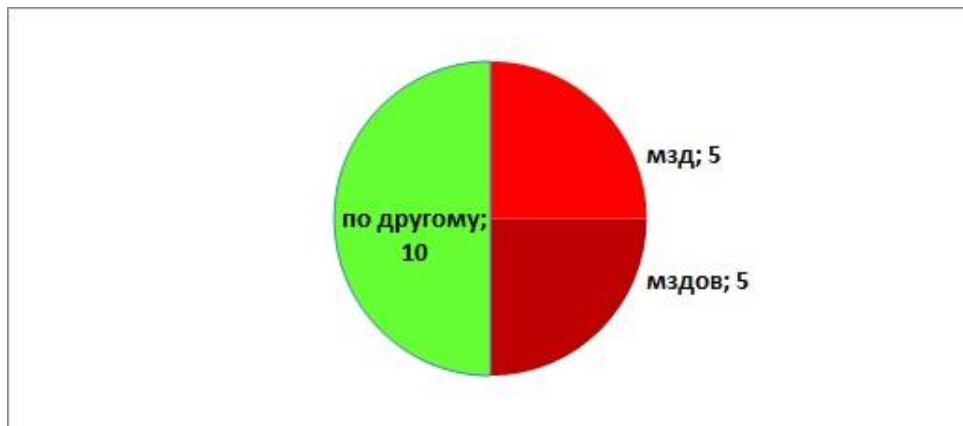
По другому:

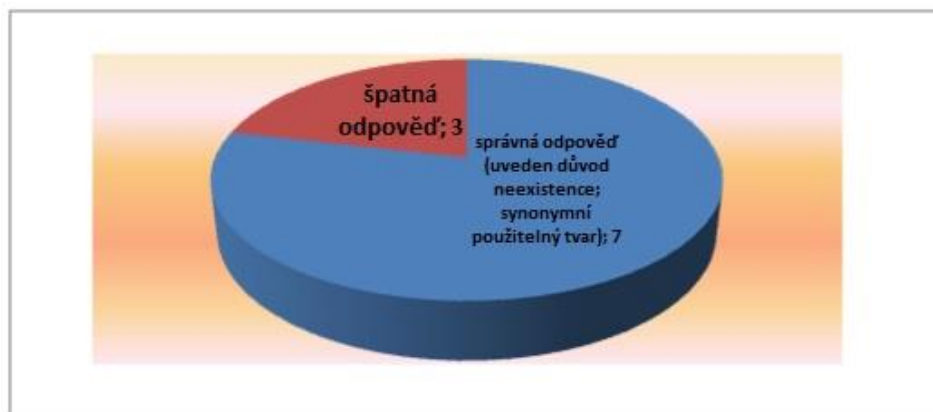
Отázka číslo 6.: Без (мечта) нет полноценной жизни.

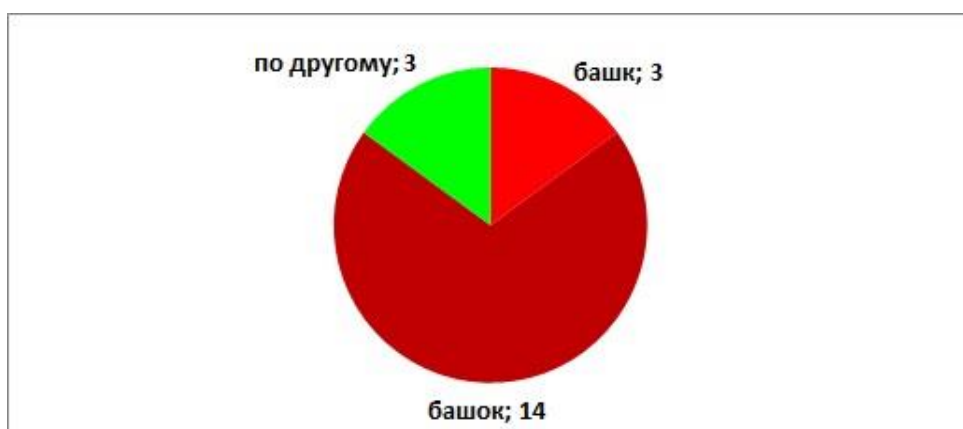
Отázka číslo 7.: В Древней Руси крестьяне обязывались к выплате высоких (мзда).

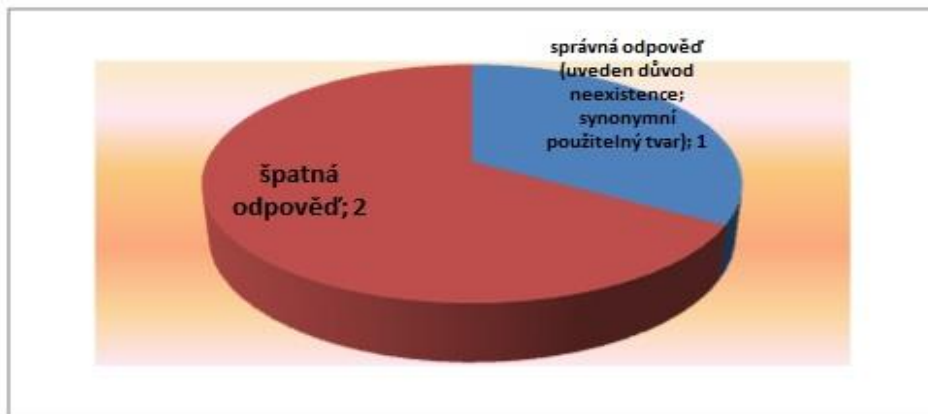
По другому:

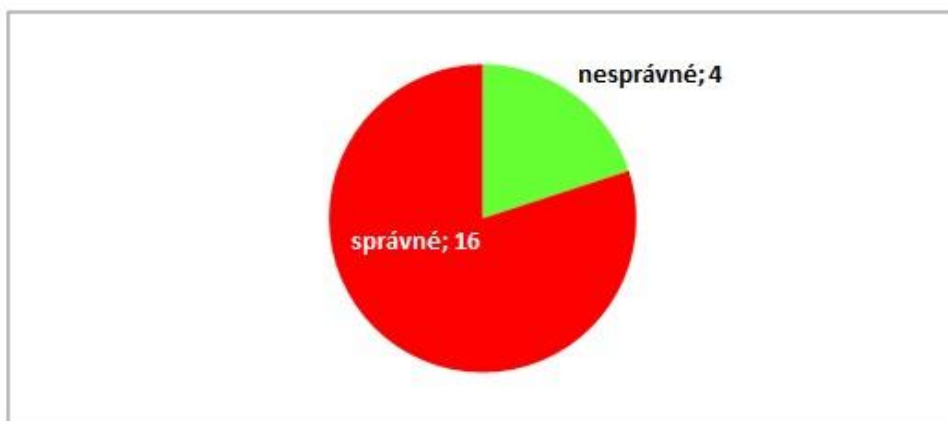
Отázka číslo 8.: Немало (башка) вражеских зарыто на поле боя после тяжелой битвы.

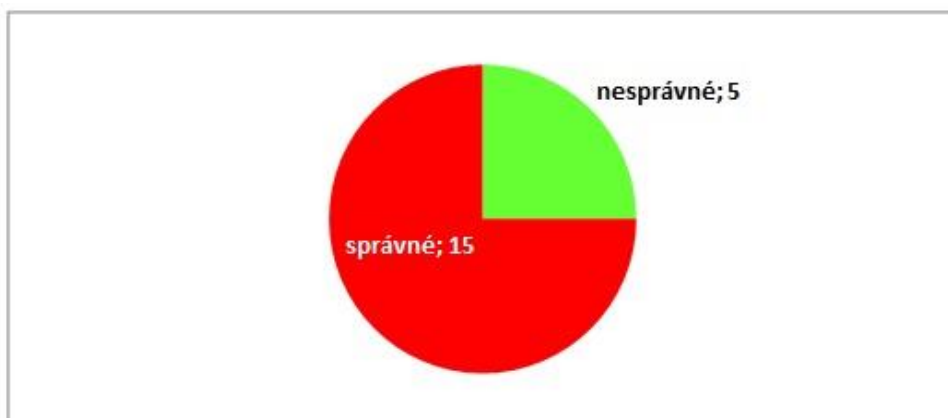
По другому:

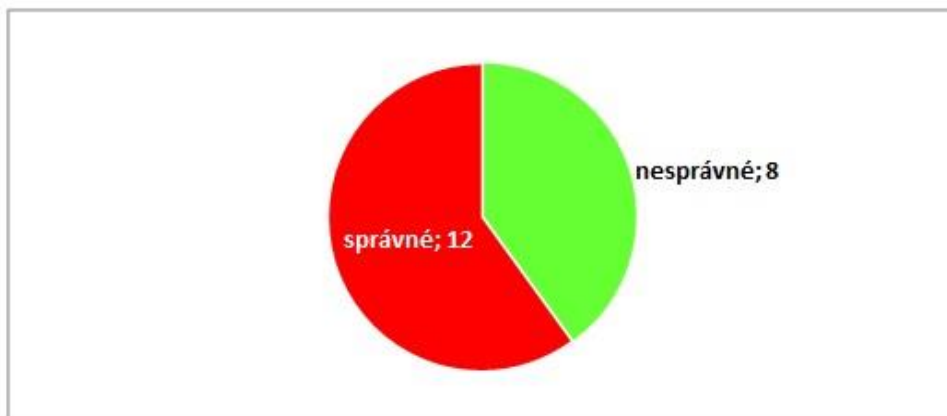
Otázka číslo 9.: Tvar participia "Сумеющий" / Форма причастия "Сумеющий"

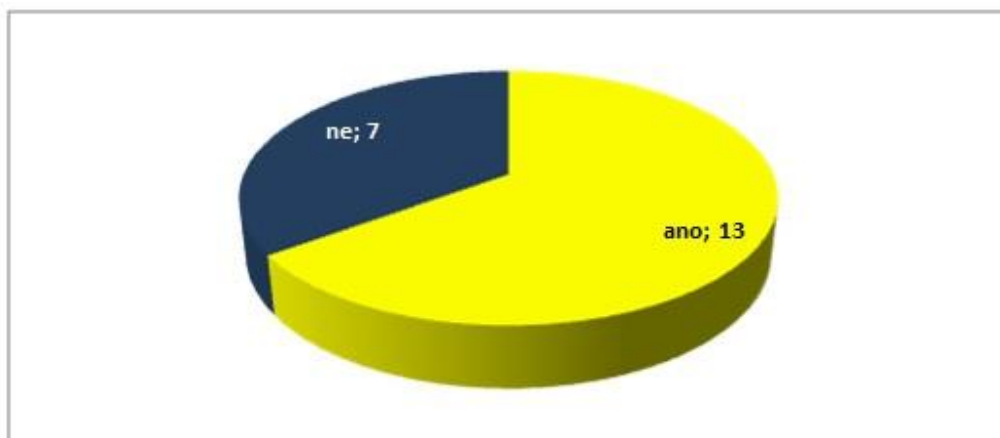
Otázka číslo 10.: Tvar participia "Заинтересующий" / Форма причастия "Заинтересующий":

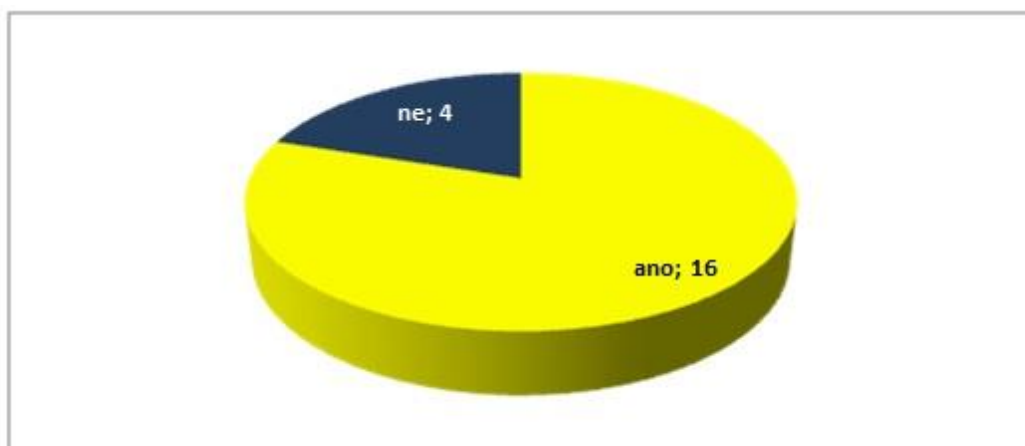
Otázka číslo 11.: Tvar participia "Увидящий" / Форма причастия "Увидящий":

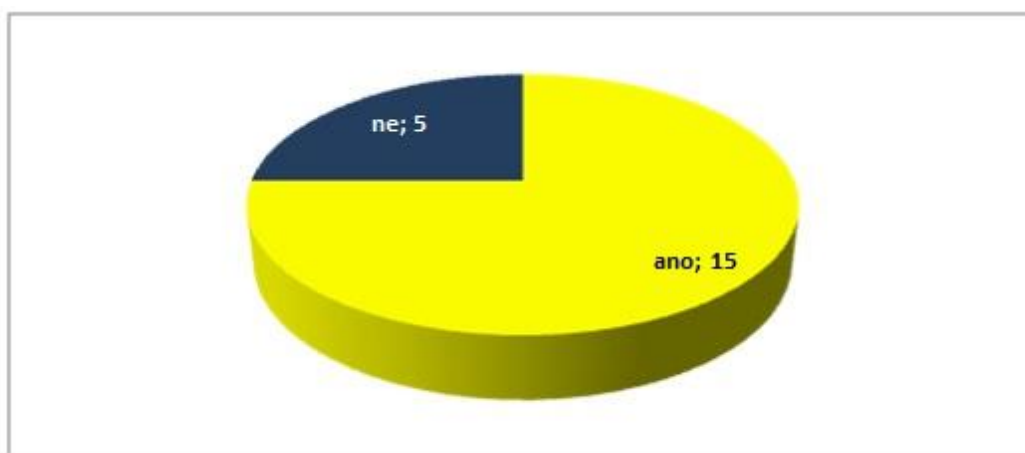
Otázka číslo 12.: Setkali jste se někdy s pojmem "neúplné paradigma"? Вы знаете понятие "неполная парадигма"?

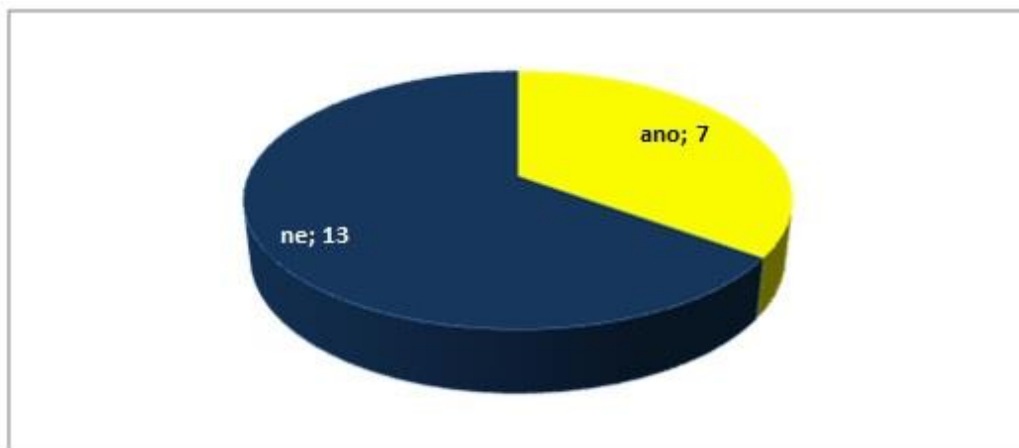
Otázka číslo 13.: Slyšeli jste někdy o tom, že existují slovesa, která nemají tvar pro 1. osobu singuláru? Вы знаете, что существуют глаголы, у которых нет формы 1 лица единственного числа?

Otázka číslo 14.: Víte, že s problémem tvoření jednotlivých forem se můžeme setkat také u podstatných jmen (zejména v genitivu plurálu)? Вы знаете, что проблематика образования грамматических форм касается также существительных (особенно формы родительного падежа множественного числа)?

Otázka číslo 15.: Byla tato problematika probírána při výuce ruského jazyka (ve škole, na kurzech ruského jazyka)? Вы изучали подобную проблематику русского языка (в школе, на курсах русского языка)?

6.4 Vyhodnocení dotazníkového šetření

Výsledky tohoto dotazníku byly pro mne velice překvapivé. Pokud se podíváme na získané odpovědi, jasně vidíme, že defektivní paradigmatata nedělají problém pouze studentům ruského jazyka, ale také ve velké míře samotným rodilým mluvčím.

Jestliže se zaměříme blíže na otázky týkající se defektivního paradigma sloves (v dotazníku otázka číslo 3., 4. a 5.), vidíme rozporuplné odpovědi ihned zde.

U otázky č. 3, celkem třicet respondentů (75 %) uvedlo, že ani jeden z nabízených tvarů pro 1. os. sg. není normativní. Dalo by se tak předpokládat, že právě tito respondenti uvedou odpověď správnou, což se nestalo. Z těchto respondentů se celkem osmnáct (60 %) snažilo vytvořit jiný tvar pro 1. os. sg. a navrhovali tvary *нобежы* (5 krát) a *нобеद्य* (3 krát). Zbýlých dvanáct respondentů (40 %) uvedlo, že se sloveso v této osobě netvoří, popřípadě uvedlo opisný tvar či synonymum, které je možné v tomto daném tvaru použít.

Odpovědi na otázku č. 4 nám však dávají hned čísla jiná. Zde vidíme, že již pouze deset respondentů (25%) uvedlo správnou odpověď a nabídlo synonymní výraz, který je možno v tomto případě použít.

U poslední otázky, týkající se této problematiky, dostáváme obdobný výsledek jako u otázky předchozí. Pro možnost jiné odpovědi se v tomto případě rozhodlo celkem dvacet respondentů (25%), avšak z těchto dvaceti, pouze deset (50%) vytvořilo či uvedlo synonymní tvar. Zbýlých deset respondentů (50%) se pokusilo tvořit pro 1. os. sg. tvary typu *очужусь*, *очнусь* či *очучусь*.

Pokud se blíže zaměříme na odpovědi rodilých mluvčích, tak u otázky č. 3 zaváhali pouze dva respondenti (10% - každý z nich se přikláněl k jedné z nabízených variant *нобеद्य*, *нобежды*). Zbýlých osmnáct respondentů (90%) odpovědělo správně a uvedlo povětšinou opisný či synonymní tvar k tomuto slovesu. Avšak u otázky číslo 4. a 5., které jsou úplně stejným případem defektivity, jako otázka č. 3 jsou již výsledky zcela jiné. Otázku č. 4 správně zodpovědělo pouze osm respondentů (40%) a otázku č. 5 celkem třináct respondentů (65%).

Pokud se podíváme na odpovědi studentů ruštiny jako cizího jazyka, je hned na první pohled patrné, že tato problematika nebyla studentům objasněna a pokud byla, tak pouze okrajově. U slovesa *победить* máme celkem osm správných odpovědí (40%), což je z dvaceti respondentů poměrně solidní výsledek, avšak problém dělají hned následující dvě slovesa (*учредить* a *очутиться*), kde nalezneme pouze dvě správné odpovědi (10%) u každého z nich.

Z těchto čísel lze soudit, že problematika defektivních sloves není zcela osvojena ani samotným rodilým mluvčím. Sloveso *победить* je jedním z nejčastěji uváděných příkladů defektivních sloves, a proto u tohoto slovesa byla ze strany rodilých mluvčích jen dvě pochybení. Avšak právě slovesa jako *учредить* a *очутиться*, která patří také do skupiny sloves s defektivním paradigmatickým, ale nejsou tak často uváděna, bylo pochybení ze strany obou skupin respondentů již vyšší.

Defektivní paradigma substantiv dělá problém také rodilým mluvčím i studentům ruského jazyka. Všechna uvedená substantiva (*мечта, мзда, баука*) patří do skupiny substantiv, která mají defektivní paradigma v genitivu plurálu. Pokud se však blíže podíváme na odpovědi respondentů, výsledky nám ukazují, že i v této problematice mají obě skupiny nejasno.

U otázky č. 6 se pro možnost jiného tvaru než nabízeného, rozhodlo celkem dvacet pět respondentů (63%), avšak správně odpovědělo pouze deset z nich (40%). O něco lepší výsledky vidíme u následující otázky. Dvacet pět respondentů (63%) se rozhodlo o možnost jiné odpovědi a devatenáct z nich (76%) odpovědělo správně a uvedlo, že daný tvar neexistuje, popřípadě uvedlo synonymní použitelný tvar. Celkem šest respondentů (24%) se pokusilo vytvořit jiný tvar pro genitiv plurálu a vytvořili tvar pro genitiv plurálu *мезд*. O otázce č. 8 celkem šestnáct respondentů (40%) se klonilo k jiné možnosti odpovědi. Pouze sedm z nich (44%) však odpovědělo správně. Zbývajících devět (56%) se pokoušelo vytvořit daný tvar a uvedlo tvary jako *башек, башков*, a celkem sedmkrát se objevil tvar *бошек*.

Pokud se blíže podíváme na výsledky rodilých mluvčích, opět vidíme, že si v této problematice nejsou zcela jistí. U substantiva *мечта* odpovědělo pouze devět respondentů (45%) správně (uvedlo, že tvar neexistuje, popřípadě uvedlo substantivum, které jde užit v těchto případech). U substantiva *мзда* bylo správných odpovědí celkem jedenáct (55%). Substantivum *баука* dělalo největší problém a z dvaceti respondentů správně odpovědělo pouze sedm (35%).

Z odpovědí studentů ruštiny, jako cizího jazyka, můžeme vyvodit, že této problematice během výuky nebyla věnovaná dostatečná pozornost a správných odpovědí bylo ještě méně než u rodilých mluvčích. U podstatného jména *мечта* odpověděli správně pouze dva respondenti (10%). Substantivum *мзда*, překvapivě nedělalo respondentům takový problém a sedm respondentů (35%) odpovědělo správně. Avšak podstatné jméno *баука* se stalo velice problémovým a pouze jeden respondent (5%) odpověděl v tomto případě správně. Je možné, že slovo *мзда* je ve srovnání se slovem *баука* známější a užívanější, a proto byly výsledky v těchto případech natolik odlišné.

Pokud se podíváme na problematiku tvoření participií budoucího času, opět se setkáváme s velice rozporuplnými údaji.

U celkové odpovědi na otázky, týkající se dané problematiky, vidíme téměř vyrovnané výsledky při rozhodování respondentů o správnosti/nesprávnosti daného tvaru. U participia *сумеющих* určilo celkem devatenáct respondentů (48%), že se jedná o tvar správný a dvacet jedna respondentů (52%) se klonilo k odpovědi, že se jedná o tvar nesprávný, tedy, že by se jednalo o formu participia budoucího času, které v ruském jazyce neexistuje. U participia *заинтересующий* dostáváme o něco vyšší číslo, kdy se celkem dvacet devět respondentů (73%) kloní k nesprávnosti tohoto tvaru. Posledním příkladem, týkajícím se této problematiky, bylo participium *увидящий*, u kterého byly odpovědi respondentů téměř totožné, jako v případě participia *сумеющих*.

Při podrobnějším pohledu na odpovědi rodilých mluvčích, vidíme, že tvary *сумеющих*, *заинтересующий* a *увидящий* jsou těmito mluvčími spíše vnímány jako tvary nesprávné. Jako správné určili tyto tvary v případě *сумеющих* pouze tři respondenti (15%), v případě participií *заинтересующий* a *увидящий* se jednalo o šest respondentů (30%) v každém z těchto příkladů.

Zato situace u studentů ruštiny, jakožto cizího jazyka je hodně odlišná. Participium *сумеющих* označilo za normativní celkem šestnáct respondentů (80%). V případě participia *заинтересующий* pouze pět respondentů (25%) označilo toto participium za správné a normativní. V posledním případě s participiem *увидящий* opět vidíme, že dvanáct studentů (60%), což je nadpoloviční většina z dotazovaných, uvádí, že tvar participia je správný.

Nelze určit na základě, jaké zákonitosti respondenti tato participia hodnotili, jelikož se jedná o stejný typ normativně neuznávaných tvarů participií. Je patrné, že jak rodilí mluvčí, tak studenti ruštiny, mají ve tvarech těchto participií nejasno a rozhodují se spíše citem.

Na otázku, zda-li se respondenti setkali s pojmem neúplné paradigma, celkem dvacet jedna respondentů (53%) uvedlo, že ano a devatenáct respondentů (47%) uvedlo, že ne.

Velice zajímavé pro mě bylo zjištění, že z celkového počtu dvaceti jedna repondetů pouze osm rodilých mluvčích (38%), uvedlo, že se setkali s pojmem *неполярная парадигма*, zbylých třináct respondentů (62%), kteří se s tímto pojmem setkali, byli tedy studenti, pro které je ruština cizím jazykem. Jiná situace nastala v případě dotazů, zda-li respondenti vědí o problematice netvoření formy 1. os. sg. od určitých sloves. V tomto případě třicet respondentů (75%) uvedlo, že o problematice ví a pouze deset (25%) zvolilo odpověď opačnou. Z tohoto celkového počtu se jednalo o celkem čtrnáct rodilých mluvčích (47%) a zbylých šestnáct (53%) byli studenti ruštiny jako cizího jazyka. Tento výsledek je překvapivý zejména z důvodu množství chyb, které se v dotazníkových odpovědích na otázky vztahující se k této problematice objevilo. Mým jediným vysvětlením je to, že respondenti o problematice slyšeli (četli) či se s ní setkali velice okrajově a mají zafixováno jedno problematické sloveso a nevědí, že kategorie sloves netvořících tuto osobu je o mnoho větší.

V otázce číslo 14. byly výsledky totožné jako v otázce předchozí. Opět třicet respondentů (75%) uvedlo, že o této problematice ví. Poměr rodilých mluvčích a studentů ruštiny byl v tomto případě zcela totožný, tedy patnáct respondentů z každé skupiny. Avšak stejně jako v předešlém případě množství chybných odpovědí, nám ukazuje, že se s problematikou respondenti setkali pouze okrajově a opět nevědí případy, u kterých k defektivnímu paradigmatu dochází.

Poslední otázka, kterou jsem do dotazníkového šetření zahrнула, byla otázka, jestli se problematika tohoto typu probírala ve škole či na jazykových kurzech ruského jazyka. Většina respondentů (celkem dvacet pět - 63%), uvedlo, že tato problematika nikde probírána nebyla. Pouze patnáct respondentů (osm respondentů (37%) ze skupiny rodilých mluvčích - 53% a sedm respondentů (47%) ze skupiny studentů ruštiny) uvedlo, že se s problematikou setkali ve škole. U rodilých mluvčích se vyskytla odpověď, že se problematika vyučovala na střední škole), studenti ruštiny odpovídali, že se problematika probírala pouze okrajově na vysoké škole.

Pokud shrneme výsledky dotazníkového šetření, jasně nám z něj vyplývá, že problematika defektivního paradigmatu dělá problém oběma skupinám respondentů. Přestože většina z nich uvedla, že se s jednotlivými příklady defektivnosti během svého studia setkala, výsledky nám jasně ukazují na to, že problematika zajisté nebyla probírána dostatečně do hloubky.

7 Závěr

Z výše uvedených poznatků v mé práci vyplývá, že neexistuje jednotné sémantické vysvětlení, proč některá slovesa spadající zejména do druhé konjugace netvoří 1. os. sg. Zajímavé je také to, že většina sloves, vykazující znaky defektivního paradigmatu, v historii jako defektivní vnímána nebyla. Na problematiku defektivního paradigmatu sloves v 1. os. sg. se zaměřila i Jelena Nikolajevna Bekasova, která ve své práci uvádí, že u formy 1. os. sg. přítomného (prostého budoucího času) se projevuje syntagmatické a paradigmatické vyrovnávání z důvodu nutnosti užití kmenové alternace a také z důvodu jejich významného rozšíření v hovorové řeči, kde je oslabena literární norma. Spontánní užití těchto tvarů nevyvrací uzákoněné zákazy, ale poukazuje na rozptyl v realizaci variant ve formě 1. os. sg. způsobený střetem uzuální normy, která připouští existenci daných forem bez alternace, přičemž kodifikovaná alternace vede k variantnosti forem typu *пылесосю/пылесосу, бую/буюжу, шкою/шкоюжу, очутюсь/очучусь*. V tomto důsledku nevzniká pouze problém s výběrem formy, v principu kodifikovaných forem, ale také iluze nepřipustnosti použití těchto forem v 1. os. sg.

Pokud se zaměříme na internetové diskuze, jasně vidíme, že tato problematika je velice častým tématem, kdy odpovědi jednotlivých účastníků nejsou vždy zcela správné. V ruských tištěných zdrojích nalezneme o této tématice velké množství zmínek. České tištěné zdroje, jak normativní gramatiky, tak vyučovací materiály se těmito otázkami vůbec nezabývají.

Jako další oblast defektivního paradigmatu jsem si vybrala oblast substantiv, přesněji problematiku tvoření tvarů genitivu plurálu. Tvoření genitivu plurálu je často probírané téma, neboť dělá problém i samotným roditelům mluvčím. Pozornost jsem tak zaměřila na substantiva, která vůbec tvar genitivu plurálu nevytváří. Jak je v práci zmíněno, problematika vznikla na základě snahy vytlačit mezipádovou homonomii forem nominativu singuláru a právě formy genitivu plurálu. Snahy o zrušení této homonymie se datují do 11. století a zesilují v průběhu 13. - 14. století. Mezi hlavní příčiny, které jsou překážkou při tvorbě formy genitivu plurálu, patří shluk souhlásek na konci kořene.

Některá substantiva typu *баука, кайма, тахта, хурма, чалма* a další patří k přejímkám z turkických jazyků. I přestože jsou to přejímky, které jsou v ruském jazyce užívány již dlouho dobu, jejich úplné zařazení do substantivního skloňování se prozatím nepodařilo.

Pokud se podíváme na výskyt dotazů týkající se této problematiky na internetu, jasně vidíme, že se jedná opět o téma velice vyhledávané. Při zadání dotazu „*Родительный надеж мн. ч. мечта*“ do vyhledávače google.com a yandex.ru bylo v obou vyhledávačích nalezeno velké množství odpovídajících výsledků, z čehož vyplývá, že se nejedná o zanedbatelnou problematiku. V ruských tištěných zdrojích je rovněž této problematice věnována pozornost, jak již v normativních gramatikách, tak také ve výukových materiálech. Pravým opakem jsou opět zdroje české, ve kterých se mi nepodařilo nalézt žádnou zmínku.

Poslední morfologickou defektivností, které jsem se ve své práci věnovala, je tvoření činných participií budoucího času, které je z pohledu dnešních gramatik zcela nenormativní. Touto problematikou se zabýval do značné míry Epštejn, který došel k závěru, že v ruském jazyce neexistují systémové zákazy pro tvoření participií budoucího času a hojně příklady z literatury, tisku i internetových zdrojů to potvrzují. Epštejn se klonil k názoru, že by participia budoucího času měla být normativními gramatikami zafixována. Tvoření přičestí budoucího času je závislé na morfologické situaci a na spojení kořene přítomného času a participiálního sufixu a některá typy participií jako je *сумеющий, делающий* rodilým mluvčím přijdou téměř přirozená. Pokud se podíváme na příklady z internetu, vidíme, že výskyt participií tohoto typu, je hojně na internetu zastoupen.

Vzhledem k poznatkům, ke kterým jsem během psaní této práce došla, a to zejména při studiu daných problematik v tištěných zdrojích, jsem se rozhodla doplnit mou práci o dotazníkové šetření, kterého se zúčastnilo celkem čtyřicet respondentů, z toho dvacet rodilých mluvčích a zbývající část tvořili studenti ruštiny. Samotné výsledky dotazníku pro mne byly velice překvapivé. Z dotazníkového šetření totiž jasně vyplývá, že problematika defektivních paradigmát není dostatečně probírána a procvičována. Velké pochybení v jednotlivých případech nalezneme jak na straně rodilých mluvčích, tak i u respondentů z řad studentů ruštiny.

Během mé práce jsem dospěla k závěru, že problematice defektivního paradigmátu celkově není udělena dostatečná pozornost. Velkým překvapením pro mne bylo, že i velké množství rodilých mluvčích nemá v určitých tvarech sloves, substantiv a participií zcela jasno a uvedlo v dotazníku nesprávné odpovědi. Vypovídá to o tom, že ani rodilí mluvčí si v kodifikaci nejsou zcela jisti a nevědí, jaké tvary patří k normativním a naopak jaké ne.

Myslím si, že by se o problematice defektivních tvarů, která byla předmětem mé diplomové práce, mělo více hovořit a měla by ji být věnována při výuce větší pozornost.

8 Seznam použité literatury:

8.1 Knižní zdroje:

1. Барсов, А. А.: *Российская грамматика*. Издательство московского университета, 1981
http://imwerden.de/pdf/barsov_rossijskaya_grammatika_1981.pdf
2. Бекасова, Е. Н.: *Экспериментальные исследования функционирования языкового знака в сознании современного социума*. Уральский филологический вестник, Серия: Психолингвистика в образовании, №4/2013
3. Богданов, С. И., Евтюхин, В. Б. и др.: *Морфология современного русского языка*. Санкт-Петербург, 2008
4. Бондарко, А. В.: *Русский глагол*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977
5. Валгина, Н. С.: *Активные процессы в современном русском языке*. Москва: Логос, 2003
6. Виноградов, В. В.: *Грамматика русского языка*. Том 1, Фонетика и Морфология, Москва: Академия наук СССР, 1960
7. Виноградов, В. В.: *Русский язык: Грамматическое учение о слове*. Москва: Высшая школа, 1986
8. Влахов, А. В.: *Причастия будущего времени в русском языке*. Бакалаврская работа, Санкт – Петербург, 2010
9. Востоков, А. Х.: *Сокращенная русская грамматика для употребления в низших учебных заведениях*. Москва, 1843
10. Гайбарян, О. Е.: *Карманный справочник трудностей русского языка*. Ростов – на-Дону: Феникс, 2014, ISBN 978-5-222-22220-1
11. Гловинская, М. Я.: *Язык Интернета как средство обнаружения неустойчивых участков языка*. Русский язык: исторические судьбы и современность: III Межд. конгресс исследователей русского языка. М.: МАКС Пресс, 2007
12. Головин, Б. Н.: *Как говорить правильно: Заметки о культуре русской речи*. Москва: Высшая школа, 1988, ISBN 5-06-001423-1
13. *Грамматика современного русского литературного языка*. Москва: Наука, 1970.

14. Греч, Н. И.: *Практическая грамматика русского языка*. Санкт – Петербург, 1827
15. Данцев, А. А., Нефёдова, Н. В.: *Русский язык и культура речи для технических вузов*. Ростов на Дону: Феникс, 2002, ISBN 5-222-01787-7
16. Князев, Ю. П.: *Морфология современного русского языка*. Санкт-Петербург, 2008
17. Крапивина, К. А.: *Причастный таксис в русском языке*. Дипломная работа, Санкт-Петербург, 2009
18. Крылов, Г. А.: *Словарь ошибок русского языка*. Санкт – Петербург: Виктория плюс, 2014, ISBN 978-5-91673-099-9
19. Курганов, Н. Г.: *Писмовникъ*. Санкт – Петербург, 1793
20. Ожегов, С. И.: *Словарь русского языка*. Москва: Русский язык, 1984
21. Пехливанова, К. И., Лебедева, М. Н.: *Грамматика русского языка в иллюстрациях*. Москва: Русский язык, 1990, ISBN 5-200-00946-4
22. Рогова, К. А., Вознесенская, И. М., Хорохордина, О. В., Колесова, Д. В.: *Русский язык: Учебник для продвинутых*. Санкт – Петербург: Златоуст, 2014
23. Саннинков, В. З.: *Русский язык в зеркале языковой игры*. Москва: Язык русской культуры, 1999, ISBN 5-7859-0077-7
24. Сергеевна, Е. П.: *Функциональные особенности формы родительного падежа множественного числа существительных в современном русском языке*. автореферат, Казань, 2012
25. Тарланов, З. К.: *Методы и принципы лингвистического анализа*. Петрозаводск: издательство Петрозаводского университета, 1979
26. Тихонов, А. Н.: *Современный русский язык: Учебник для студентов педагогических институтов*. Москва: Цитадел-трейд, 1981
27. Чабаненко, Т. С.: *Разновидности неполных парадигм личных форм русского глагола*. Таврический национальный университет им. В. И. Вернадского, Симферополь, 2012
28. Чернышев, В. И.: *Правильность и чистота русской речи*. Санкт – Петербург, 1915
29. Шведова, Н. Ю.: *Русская грамматика*. Том I, Москва: Издательство наука, 1980

30. Шелякин, М. А.: *Русские возвратные глаголы в общей системе отношений залоговости*. Санкт – Петербург: Наука, 1991
31. Шерневич, В. Г.: *Литературные манифесты от символизма до наших дней*. 2000
32. Зализняк, А. А.: *Грамматический словарь русского языка: Словоизменение*. Москва: Русский язык, 1977
33. Barnet, V., Klikarová, N., Turková, N., Vácková, J., Zolotova, G. A.: *Ruština pro pokročilé*. Voznice: Leda, 2007, ISBN 978-80-7335-104-5
34. Barnetová, V.: *Русская грамматика*. Praha: Academia, 1979
35. Baerman, M.: *Historical observation on defectiveness, the first singular non- past*. Russian Linguistics 32, 1:81-97, 2008
36. Balcar, M.: *Ruská gramatika v kostce*. Voznice: Leda, 2014, ISBN 978-80-7335-379-7
37. Ďurovič, L.: *Paradigmatika spisovnej ruštiny*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1970
38. *Gramatika současné ruštiny*. Brno: Lingea, 2014, ISBN 978-80-87471-45-6
39. Havránek, B., Barnetová, V.: *Příruční mluvnice ruštiny pro Čechy I.: Hláskosloví a tvarosloví*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1961
40. Janek, A., Belyntseva, O.: *Učebnice současné ruštiny*. Brno: Computer Press, 2009, ISBN 978-80-251-2858-9
41. Jelínek, S.: *Падуга по – новому*. Plzeň: Fraus, 2007, ISBN 80-7238-218-7
42. Kopeckij, L. V.: *Морфология современного русского литературного языка*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1981
43. Lotko, E.: *Slovník lingvistických termínů pro filology*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2005, ISBN 80-244-0720-5
44. Musilová, E.: *Posuny v gramatickém systému ruštiny na materiále současného elektronického diskurzu (diskusní fóra a blogy)*. Bakalářská práce, Olomouc, 2010
45. Vachek, J.: *Lingvistický slovník Pražské školy*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2005, ISBN 80-246-0933-9
46. Vavrečka, M.: *Ruská slovesa a jejich české ekvivalenty*. Brno: Computer Press, 2007, ISBN 978-80-251-1471-1

8.2 Internetové zdroje:

1. https://www.avito.ru/rostov-na-donu/gotoviy_biznes/internet-magazin
2. <http://beon.ru/discussion/11076-395-rebjat-mne-nuzhen-chelovek-sumejuschii-ocenit-i-prokritikovat-moi-read.shtml>
3. <http://blondie.ru/node/325188>
4. <http://www.dailytechinfo.org/infotech/1177-church-novyj-yazyk-sdelayushhij-novye-sistemy-iskusstvennogo-intellekta-bolee-intellektualnymi.html>
5. http://durdom.in.ua/ru/main/news_article/news_id/8579/filter/interesting/order/desc.phtml
6. <http://www.kommersant.ru/doc.aspx?DocsID=12931>
7. <http://www.kp.ru/daily/23409/34352/>
8. <http://www.levin.rinet.ru/MORE/Pamyatnik.html>,
9. <http://magomir.ru/samouprav/2003-2/magsuch/>
10. http://miresperanto.com/o_russkom_jazyke/bud_prich.htm
11. <http://mylove.ru/natali26192/diary/ostalsya-li-v-prirode-mujchina-sumeushiy-vlubit-i-vlubitsya-v-moloduu-mamu-dvoih-detey/>
12. <http://www.myshared.ru/slide/743862/>
13. <http://newsland.com/news/detail/id/381496/>
14. <https://otvet.mail.ru/question/23354526>
15. <https://otvet.mail.ru/question/46065068>
16. <http://www.proza.ru/avtor/4398tiv>
17. <http://pro-radio.ru/off/5979-11/>
18. <http://www.ruscorpora.ru>
19. <http://rusgram.ru>
20. <http://rus.stackexchange.com/questions/1884>
21. <http://start.bl.by/idea/329041.php>
22. http://www.islamnews.ru/news47198.html?keepThis=true&TB_iframe=true&height=500&width=1100&caption=Ислам+и+мусульмане+в+России+и+в+мире
23. <http://izvestia.ru/news/301109>
24. <https://ulanovka.ru/topic/38741-нужен-человек-сумеющий-положить-кабоновую-тка/>

25. <http://uralsky.info/geografiya/uralskie-gory/pripolyarnyj-ural/ot-verkhovev-khulgi-do-yuga-narodo-itinskogo-kryazha.html>
26. <http://valerianoffka.livejournal.com/140799.html>
27. http://zhurnal.lib.ru/g/gribkowa_i_a/sofxjamicrosoftword.shtml
28. <http://www.weblancer.net/projects/68123.html>
29. <http://zismo.biz/forum/51-42271-1>